

Iskustva odgajatelja u primjeni biografske metode osobne životne priče u radu s djecom i mladima u izvanobiteljskoj skrbi

Đurđek, Lucija

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Education and Rehabilitation Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:158:881821>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-18**

Repository / Repozitorij:

[Faculty of Education and Rehabilitation Sciences - Digital Repository](#)

Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet

Sveučilište u Zagrebu

Diplomski rad

**Iskustva odgajatelja u primjeni biografske metode osobne životne priče u
radu s djecom i mladima u izvanobiteljskoj skrbi**

Studentica: Lucija Đurđek

Mentorica: doc. dr.sc. Gabrijela Ratkajec Gašević

Zagreb, rujan 2020.

Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet

Sveučilište u Zagrebu

Diplomski rad

**Iskustva odgajatelja u primjeni biografske metode osobne životne priče u
radu s djecom i mladima u izvanobiteljskoj skrbi**

Studentica: Lucija Đurđek

Mentorica: doc. dr.sc. Gabrijela Ratkajec Gašević

Zagreb, rujan 2020.

Izjava o autorstvu rada

Potvrđujem da sam osobno napisala rad (**Iskustva odgajatelja u primjeni biografske metode osobne životne priče u radu s djecom i mladima u izvanobiteljskoj skrbi**) i da sam njegova autorica.

Svi dijelovi rada, nalazi ili ideje koje su u radu citirane ili se temelje na drugim izvorima jasno su označeni kao takvi te su adekvatno navedeni u popisu literature.

Studentica: Lucija Đurđek

Mjesto i datum: Zagreb, 9. rujna 2020.

Iskustva odgajatelja u primjeni biografske metode osobne životne priče u radu s djecom i mladima u izvanobiteljskoj skrbi

Studentica: Lucija Đurđek

Mentorica: doc.dr.sc. Gabrijela Ratkajec Gašević

Diplomski studij socijalne pedagogije/modul: Djeca i mladi

SAŽETAK RADA

Metoda osobne životne priče jedna je od biografskih metoda koje se mogu koristiti u radu s djecom i mladima u izvanobiteljskoj skrbi. Korištenje metode životne knjige donosi dobitke za djecu, stručnjaka kao i struku te unaprijeđenje prakse. Unatoč tome što je metoda životne knjige doživljava široku primjenu, kvaliteta i način njene provedbe značajno se razlikuju, jer ne postoje standardi za provedbu iste. Metoda životne knjige trenutno uživa ambivalentan status te nije čvrsto svrstana ni u područje psihoterapeutskih tehnika niti u područje svakodnevnog psihosocijalnog rada i prakse, što rezultira izostankom nadzora praktičara. Unazad petnaestak godina metoda je zaživjela u Hrvatskoj, prvo kroz Ljetne kampove otpornosti u organizaciji nizozemske organizacije civilnog društva Vereniging voor Jeugd-en Kinderzorg, a kasnije kroz trening stručnjaka i implementaciju metode u neposredni svakodnevni rad s mladima u izvanobiteljskoj skrbi. Osnovno sredstvo rada je radna knjiga Lifebook, pri čemu je glavni cilj da djeca postanu svjesna svojih pozitivnih strana i osobina, lijepih događaja i iskustava s različitim ljudima u njihovim životima. Upravo zbog nedostatnosti podataka i potrebe za produbljivanjem spoznaje o iskustvima stručnjaka, a naročito odgajatelja u radu s metodom osobne životne priče, cilj istraživanja je predstaviti iskustva odgajatelja u primjeni metode, konkretno opisane metode Lifebook. U skladu s navedenim ciljem istraživačka pitanja ovog rada su: koje prednosti odgajatelji prepoznaju u primjeni biografskih tehnika u radu s djecom i mladima u izvanobiteljskoj skrbi te što odgajateljima predstavlja poteškoće u primjeni biografskih tehnika u radu s djecom i mladima u izvanobiteljskoj skrbi. Da bi se odgovorilo na postavljena istraživačka pitanja, provedena je fokusna grupa sa stručnim djelatnicima u području izvanobiteljske skrbi za djecu i mlade, a koji imaju iskustvo u primjeni ove metode rada. Na temelju kvalitativne analize prepoznato je kako odgajatelji kao najznačajnije prednosti prepoznaju priliku za povezivanjem s djetetom, jačanjem djetetovih jakih strana kao i pouke i zaključke koji su odnijeli sa sobom nakon provedbe metode, a tiču se njihovog osobnog i profesionalnog unaprijeđenja. Značajni izazovi o kojima odgajatelji izvještavaju tiču se poteškoća u ostvarivanju svrhe nekih zadataka te balansiranja različitosti članova grupe. Odgajatelji su prepoznali važnost fleksibilnosti i osluškivanja potreba djece i mladih kao zahtjev koji se stavlja pred voditelja grupe. Vrlo značajan izazov o kojem izvještavaju svi odgajatelji jest doticanje traumatskih iskustava i snažnih emocionalnih reakcija djece i mladih, kao i zahtjeva koji se stavljaju pred odgajatelje u nošenju s takvim situacijama.

Ključne riječi: biografske metode, Lifebook metoda, osobna životna priča, iskustva odgajatelja, djeca i mladi u izvanobiteljskoj skrbi

Educators' experiences in applying lifebook biographical method in working with children and youth children separated from their birth families

SUMMARY

Life story is one of many biographical methods that can be used when working with children and youth separated from their birth families. Use of life story method offers benefits for children and experts, as well as improvements for professional practice. Despite it being a widely-used method, there are many varieties in its quality and ways of applying, because there are no available standards regarding life story work. This method currently holds an ambivalent status and it is not solidly considered a part of psychotherapy, nor a part of everyday psychosocial practice and that results in lack of supervision for practitioners. In the last fifteen years this method has come to life in Croatia, primarily through Summer Resilience Camps organized by the Dutch NGO Vereniging voor Jeugd-en Kinderzorg, and later on through expert training and implementation of the method in everyday work with youth separated from their birth families. Lifebook work sheet is the main tool in this kind of youth work, with the primary goal of helping children and youth in becoming more aware of their positive characteristics, pleasant events and experiences with different people in their lives. Considering the lack of information about life story work, as well as the need to deepen the cognizance of experts' experience in working with this method, the goal of this research is to present educators' experiences in applying Lifebook method. According to this goal, the main questions of the research are: what benefits do educators recognize in working with Lifebook and what difficulties do they notice in applying the method. In order to answer these questions, there was a focus group held with experts who work with children and youth separated from their birth families and have previous experience working with Lifebook method. Based on qualitative analysis it is recognized that educators perceive benefits such as the opportunity to connect with children and youth, empowering the child's strengths, as well as gaining insights and conclusions regarding their personal and professional improvement. Educators reported challenges that concern accomplishing tasks provided in the Lifebook work book, as well as balancing differences between group members. A significant challenge educators experienced was dealing with traumatic experiences, as well as strong emotional reactions of children and youth. Experts also recognized the importance of having a flexible approach and listening to the needs of children and youth throughout the process.

Key words: biographical methods, life story, Lifebook, educators' experiences, children and youth separated from their birth families

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. Djeca i mladi u izvanobiteljskoj skrbi.....	3
3. Metoda osobne životne priče (life story).....	5
3.1. Definicija metode osobne životne priče	5
3.2. Povijesni razvoj metode osobne životne priče	7
3.3. Teorijska utemeljenost metode.....	8
3.3.1. Teorija privrženosti	9
3.3.2. Ekološki model.....	11
3.3.3. Teorija autobiografskog pamćenja	12
3.5. Znanstvena utemeljenost metode	13
4. Primjena metode osobne životne priče.....	13
4.1. Potencijali primjene metode.....	13
4.2. Poteškoće u primjeni metode.....	16
4.3. Iskustva stručnjaka u primjeni metode osobne životne priče	20
4.4. Iskustva odgajatelja u primjeni metode osobne životne priče.....	21
5. O projektu „Lifebook for Youth“	22
6. Metodologija provedbe istraživanja	24
6.1. Istraživački cilj	24
6.2. Istraživačka pitanja.....	24
6.3. Prikupljanje podataka i način provedbe istraživanja	25
6.4. Sudionici istraživanja	26
6.5. Obrada podataka.....	26
7. Rezultati istraživanja	26
7.1. Prednosti u primjeni Lifebook metode	27
7.2. Poteškoće u primjeni Lifebook metode.....	34
8. Rasprava	38
9. Zaključak.....	42
10. Popis literature.....	44

1. Uvod

Jedna od temeljnih snaga čovječanstva je kapacitet za stvaranjem i održavanjem odnosa – kapacitet za pripadanjem. Radi se o pripadanju našoj zajednici i kulturi u kojoj smo rođeni i odgajani. Ta moćna i nagrađujuća ljudska kvaliteta pripadanja grupi, obitelji, zajednici i kulturi ne odnosi se samo na sadašnjost. Svatko od nas osjeća potrebu bivanja povezanim s ljudima iz naše prošlosti; kada nemamo mogućnost stvaranja te poveznice – osobne priče i narativa – gotovo je nemoguće gajiti nadu, snove i vjeru u sigurnu budućnost.

Dio našeg mozga zaslužan za pohranjivanje i prizivanje sjećanja, neokorteks, put je koji nas vodi u prošlost i pohranjena sjećanja, no on je istovremeno i dio mozga koji taba put u našu budućnost. Neokorteks omogućava nam percepciju vremena, stvaranje kompleksnih simboličkih značenja i asocijacija koje potom transformiramo u razne oblike izražavanja, ponajviše uz pomoć jezika i govora, u glazbu, umjetnost, pisane radove, te tom transformacijom možemo ponovno ispričati našu priču ili je ispričati na drugačiji način (Rose, 2012). Razumijevanje toga tko smo, kao i našeg mjesta u ovom svijetu, ključno je za našu emocionalnu dobrobit.

Pričanje priča je jedinstvena i prožimajuća kvaliteta prisutna u svim kulturama tijekom cjelokupne ljudske povijesti. Primarna i univerzalna funkcija priče u pjesmi, ceremoniji ili pripovijedanju je dočarati kako smo nastali, kako smo međusobno povezani, gdje pripadamo, kao i dočarati gubitak te povezanosti i mogućnost obnove iste, iscjeljenja. U dobro vođenom procesu pričanja priče o tome na koji način pripadamo tu gdje jesmo, kao i kako smo došli do točke u kojoj se trenutno nalazimo, nalazi se snažan regulacijski, utješni i nagrađujući neurofiziološki efekt za čovjeka (Rose, 2012). Ne čudi, stoga, što su ljudi fascinirani pričama i pripovijetkama, poezijom i filmovima. Većina umjetnosti u suštini sadrži prikaz i dijeljenje osobne priče, na jedan i ili drugi način. Moja motivacija za pisanje rada na ovu temu leži upravo u vlastitoj fascinaciji pričama. Odmalena sam bila privučena u svijet pripovijetki, izmišljenih i stvarnih priča, bilo da se radilo o pisanom ili govornom obliku. Ta strast u meni postoji i danas, a sada kada sam starija prepoznajem vrijednost pisanja kao značajnog alata koji može pomoći i olakšati proces boljeg upoznavanja sebe i prepoznavanja vlastitih snaga, kao i suočavanja s onim teškim situacijama i uspomnama koje nosimo u sebi odmalena; a u konačnici može nas poduprijeti u procesu vlastite transformacije. Tijekom prakse koju sam

stekla u radu s djecom i mladima bez odgovarajuće roditeljske skrbi, dobila sam želju i ideju da u radu s djecom i mladima koristim što više kreativnih tehnika uz pomoć kojih bih mogla pobliže upoznati svijet te mlade osobe. Upravo iz tog razloga odlučila sam odabrati ovu temu svog rada, kako bih dobila uvid u to kakva su iskustva stručnjaka u provedbi metode životne priče, a i saznala što više o samoj metodi i njenom potencijalu.

Vrijednost pristupa osobne životne priče je u rekonstrukciji djetetova odnosa i povezanosti sa sobom i okolinom stvaranjem životne priče. Rad s djecom usmjeren na kreiranje životne priče počiva na moći i snazi umijeća pričanja priča, dobro poznatog našim precima koji su pričanje priča inkorporirali u sve prakse i rituale iscjeljenja.

2. Djeca i mladi u izvanobiteljskoj skrbi

Obiteljsko okruženje jedino je prirodno za rast i razvoj djece. Međutim, ukoliko postoji opasnost za pravilno podizanje djeteta u krugu vlastite obitelji, ono može biti izdvojeno iz svoje obitelji, a roditelju se može ograničiti ili oduzeti pravo na ostvarivanje roditeljske skrbi. Izdvajanje djeteta iz obitelji određuje se samo ako primjenom niti jedne blaže mjere nije moguće zaštititi prava i dobrobit djeteta (Obiteljski zakon, 2015, čl. 129., st. 1.). Riječ je o najintenzivnijem obliku intervencije dostupnom nadležnim tijelima čije je područje primjene u pravilu široko i obuhvaća slučajeve u kojima roditelji ili skrbnici ugrožavaju dijete kao i slučajeve u kojima se djeca sama svojim ponašanjem dovode u opasnost (Radina, 2016).

Svrha izdvajanja djeteta iz obitelji mora biti zaštita djetetova života, zdravlja i razvoja, osiguravanje primjerene skrbi o djetetu izvan obitelji i stvaranje uvjeta za djetetov povratak obitelji, odnosno priprema drugog trajnog oblika skrbi o djetetu (Obiteljski zakon, 2015, čl. 129., st. 3.). Zakon o socijalnoj skrbi propisuje i druge okolnosti zbog kojih dijete može biti smješteno u navedene oblike skrbi izvan vlastite obitelji, ukoliko je to u njegovom interesu. Dijete koje se izdvaja može biti smješteno u ustanovu socijalne skrbi, kod druge fizičke ili pravne osobe koja obavlja djelatnost socijalne skrbi ili u udomiteljsku obitelj. Svaki oblik smještaja izvan vlastite obitelji predstavlja alternativni oblik zbrinjavanja djece bez roditeljske skrbi (Bartoluci, 2014).

Unatoč trendu deinstitutionalizacije i određenim prednostima izvaninstitutionalne skrbi za djecu, ponekad je upravo institucionalni oblik smještaja u najboljem interesu djeteta. Naime, ako se radi o starijoj djeci i adolescentima, djeci s problemima u ponašanju (manjeg intenziteta), djeci koja su doživjela stres ili traumu, djeci s posebnim potrebama, zlostavljanoj ili zanemarioj djeci koja imaju potrebu za stručnom pomoći i tretmanom te djeci kojoj je potrebna stalna stručna pomoć koja bi djeci trebala osigurati oporavak i pravilan psihosocijalni razvoj, stručnjaci smatraju kako je upravo skrb u domovima najbolji izbor u skladu s načelom ostvarivanja najboljeg interesa djeteta (Sladović Franz, 2004, prema Velmejka i Sabolić, 2015).

U kontekstu rada s djecom i mladima u izvanobiteljskoj skrbi, potrebno je uzeti u obzir razloge zbog kojih su oni izdvojeni iz primarne obitelji, kao i moguće posljedice koje proizlaze iz toga, a značajne su za rad na njihovim osobnim pričama. Istraživanje o razlozima izdvajanja djece iz vlastitih obitelji u Republici Hrvatskoj provedenom na uzorku od 762 djece, može se uočiti da su djeca najčešće izdvajana zbog zanemarivanja, poremećenih

odnosa u obitelji i siromaštva, a u manjoj mjeri zbog napuštanja i zlostavljanja djeteta te kroničnih bolesti i smrti roditelja (Ajduković, Sladović Franz i Kregar, 2005, prema Sovar, 2014). Trenutno je osnovni kriterij izdvajanja djeteta iz obitelji ugrožavanje njegovog normalnog psihofizičkog razvoja i to najčešće kada su već nastupile posljedice nepovoljnih životnih okolnosti. Kritičan moment za izdvajanje djeteta najčešće je otkrivanje teškog oblika zlostavljanja djeteta ili eskaliranje situacije u obitelji koja je duže vrijeme pod nadzorom (Bartoluci, 2014).

Kod djece i mladih u izvanobiteljskoj skrbi postoji veliki rizik za razvoj poteškoća u području mentalnog zdravlja. Prema statističkim podacima na području Ujedinjenog Kraljevstva, 10% djece u općoj populaciji tijekom života zadobit će dijagnozu mentalnog poremećaja, a za djecu u sustavu izvanobiteljske skrbi vjerojatnost je puno veća te iznosi 50% za djecu u udomiteljstvu, pa sve do 70% za djecu u institucionalnom smještaju (Green, McGinnity, Meltzer, Ford i Goodman, 2005; Meltzer, Gatward, Corbin, Goodman i Ford 2003, prema Golding, 2010). Najčešće poteškoće s kojima se susreće skupina djece i mladih u sustavu javne skrbi su poteškoće u odnosima i privrženosti, neprimjereni seksualno ponašanje, samoozljeđivanje, anksioznost povezana s traumom te poremećaji u ponašanju koji uključuju činjenje kaznenih djela, poremećaj pažnje i hiperaktivnost (Tarren-Sweeney, prema Golding, 2010). Procjenjuje se da 70-80% djece u izvanobiteljskoj skrbi treba stručnu pomoć i podršku u vezi problema u ponašanju i emocionalnih problema (Skuse i Ward, 2003; Ward i sur., 2008, Sempik i sur., 2008, prema Golding, 2010). Uzroci tih problema vezani su uz iskustva prije i poslije ulaska u sustav socijalne skrbi. Radi se o kompleksnoj interakciji prošlih i trenutnih iskustava (Jackson i Thomas, 1999; Mather, 2002; Milburn i sur., 2008; Richards, Wood i Ruiz-Calzada, 2006; Tarren-Sweeney, 2008; Ward Jones, Lynch i Skuse, 2002, prema Golding, 2010).

Prema Žižak (2010; prema Koller-Trbović i sur., 2017), postoje četiri cilja u radu s djecom i mladima u sustavu skrbi u skladu s kojima treba planirati intervencije, a odnose se na: redukciju simptoma, promociju normalnog razvoja, poticanje autonomije i samopouzdanja te generalizaciju postignuća (prijenos promjene u druge životne sredine). Da bi se postigli ti ciljevi, odnosno da bi se pomoglo djeci i mladima u prevladavanju emocionalnih problema, razumijevanju prošlih i trenutnih životnih iskustava, učenju mehanizama nošenja s teškim životnim iskustvima i jačanju pozitivnih obilježja i snaga biografske metode rada mogu biti ključni medij u tome.

3. Metoda osobne životne priče (life story)

Metoda osobne životne priče jedna je od biografskih metoda koje se mogu koristiti u radu s djecom i mladima u izvanobiteljskoj skrbi. U literaturi se koristi različita terminologija pa tako neki autori govore o životnoj knjizi (lifebook), neki o radu na životnoj priči (life story work) ili pak o osobnoj životnoj priči (life story). Za potrebe ovog diplomskog rada koristit ćemo termin osobna životna priča.

3.1. Definicija metode osobne životne priče

Osobna životna priča je intervencija prvotno kreirana za djecu u sustavu udomiteljstva (Backhaus 1984, Holody i Maher, 1996, Wheeler, 1978 Aust, 1981; prema Holman, 1998). Tradicionalna verzija životne priče koristi fotografije, pisma i druge dokumente kako bi upoznala dijete s vlastitom poviješću (Holody i Maher, 1996, prema Holman, 1998). Osobna životna priča je učinkovit alat koji pomaže djeci u sustavu udomiteljstva nositi se s prošlim događajima i planovima za budućnost (Holody i Maher, 1996, prema Holman, 1998).

Prema Baynes (2008), izrada osobne životne priče sastoji se od tri glavna elementa: prikupljanje vrijednih predmeta, fotografija i uspomena; stvaranje pisane priče koja objašnjava razloge djetetova izdvajanja te pruža informacije o članovima biološke obitelji; prenošenje te priče djetetu na njemu razumljiv i značajan način. Neka djeca izravno su i aktivno uključena u rad na životnoj priči, dok je za neke, naročito vrlo malu djecu i dojenčad, priča zapisana od strane drugih.

Životnu knjigu možemo promatrati kao kolekciju informacija o djetetovom životu koja uključuje podatke, sjećanja, uspomene i priče o djetetu u sustavu skrbi (Beste i Richardson, 1981, prema Korsmo i sur., 2009). Nešto noviji izvori opisuju životnu knjigu kao kronološku kompilaciju sastavljenu od fotografija, pisama, dokumenata kao što je rodni list, a uključuje i naraciju djetetovog života.

Brojne upute koje su dostupne u vezi izrade životne priče naglašavaju važnost fleksibilnosti u formatu iste. Ponekad osobna životna priča može biti izrađena u obliku kutije uspomena, životne linije, skupina fotografija, pjesma, crteža i drugo. Iako se dokumentacija i bilježenje smatra vrlo važnim, ipak je najvažnije djetetovo iskustvo izrade priče. Ako neke informacije nisu dostupne, dijete može iznijeti svoje osjećaje u vezi tog pitanja ili te teme (Cook-Cottone i Beck, 2007).

Prema Washington Department of Social and Health Service, osobna životna priča služi prvenstveno kao most prema prošlosti djeteta. To je način pružanja pomoći djetetu u razumijevanju toga što mu se dogodilo i zašto je izdvojeno iz obitelji, naglašavanju toga kako se to nije dogodilo krivnjom djeteta te kako ono nije moglo promijeniti ili utjecati na svoju prošlost. Holody i Maher (1996, prema Holman, 1998) pri izradi životne knjige predlažu upotrebu modela „ovdje i sada“, pri čemu se naglasak stavlja na djetetove želje i uključuje rad na trenutnim iskustvima, onim pozitivnim, kao i onim teškim.

Rose (2012) također naglašava kako ne možemo govoriti o životnoj knjizi, već o radu na životnoj priči (predlaže termin *life story work*, a ne *life book*) te tako implicira na to da rad na životnoj priči ili životnoj knjizi djeteta nije produkt niti kratkotrajan proces. Sama izrada knjige i priče je tek početak rada. Djeca, kao i odrasli, trebaju razviti priču o vlastitom životu, što je težak i kompleksan proces koji ne završava u trenutku kada je izrađena osobna životna priča. Osobna životna priča treba se koristiti kao sredstvo koje dopušta djetetu da (bez pritiska) izrazi svoje osjećaje u vezi životnih događaja. Ona je sredstvo otpetljavanja konfuzije i otpuštanja negativnog emocionalnog tereta koje dijete toliko dugo nosi (Conner i sur., 1985, prema Rose i Philpot, 2005).

Tradicionalna definicija životne priče govori kako ta metoda treba odgovoriti na ona „što, kada i kako“ pitanja o djetetovom životnom iskustvu. Prema novijim shvaćanjima, životna priča treba se koristiti kao sredstvo koje dopušta djetetu da (bez pritiska) izrazi svoje osjećaje u vezi životnih događaja. Metoda životne priče je sredstvo stvaranja osjećaja smisla i emocionalnog otpuštanja, kao i pomoć djetetu u rješavanju osjećaja krivnje i srama zbog svega što je proživjelo (Conner i sur., 1985, prema Rose i Philpot (2005). Iako rad na životnoj priči prvotno nije zamišljen kao terapija, može se koristiti u terapeutske svrhe, naročito tijekom perioda značajnih tranzicija, kada se dijete ne može nositi s terapeutskom intervencijom. Radi se o fleksibilnom alatu koji se može integrirati u raznim aspektima rada s djetetom (Baynes, 2008).

3. 2. Povijesni razvoj metode osobne životne priče

Razvoj metode osobne životne priče možemo ponajprije promatrati u kontekstu američke i engleske prakse, s obzirom da najviše dostupnih napisanih radova dolazi upravo iz tih zemalja; kao i postojanje državnih zakonskih regulacija koje se odnose na obavezno provođenje metode životne knjige u radu s djecom u izvanobiteljskoj skrbi, naročito u sustavu udomiteljstva i posvojenja (Baynes, 2008). U državi Washington već preko 30 godina obaveza je stručnjaka u sustavu skrbi izraditi životnu knjigu za svako dijete koje je u procesu udomljenja ili posvojenja (Gomi, 2006, prema Korsmo i sur., 2009).

Metoda osobne životne priče razvila se u doba kada je na socijalni rad značajno utjecala psihodinamska teorija i spoznaja praktičara kako je njihov odnos s korisnikom u središtu pomagačkog procesa (Baynes, 2008). Interes socijalnih radnika za ovu metodu rada u Ujedinjenom Kraljevstvu javio se sredinom 80-ih godina prošlog stoljeća (Ryan i Walker, 1985, prema Walker, 2015) i utemeljen je na postavkama socijalnog rada koje govore o tome kako je poznavanje činjenica o nečijoj povijesti nužan dio razvoja osjećaja o osobnoj povijesti, identitetu i kulturi (Aldgate i Simmonds, 1988, prema Walker, 2015).

Naredno desetljeće u Ujedinjenom Kraljevstvu obilježila je značajna promjena prakse socijalnog rada pod utjecajem konzervativne politike. Promjene u vlasti umanjile su moć i slobodu socijalnog rada, ograničivši načine i područja njegovog bavljenja, što je predstavljalo određenu prijetnju metodi životne priče i njenom postepenom izumiranju u praksi. Navedena promjena vlasti za praksu socijalnog rada podrazumijevala je značajno povećanje zahtjeva za radnike u smislu šturog prikupljanja informacija potrebnih za sustav, poštivanja strogih procedura, bavljenja naknadama te osiguravanja podataka nužnih za potrebe sudskih postupaka, uključujući i zaštitu djece (Baynes, 2008).

Rad na djetetovoj životnoj priči postao je tako sporedan i poprilično zanemaren zadatak koji se često delegirao radnicima bez iskustva ili onima s vrlo malo edukacije i vještina za primjenu metode. Znanje o prakticiranju metode postupno se izgubilo u naporima struke da regrutira i zadrži radnike te se rad na životnoj priči počeo gledati kao samo jedan mogući dodatni zadatak po izboru zaposlenika, a ne kao jedna od ključnih metoda rada s djecom u sustavu skrbi. Većina sirovog materijala koji se tiče provedbe metode kao što su iskustva i sjećanja stručnjaka koji su metodu godinama provodili s mnogobrojnom djecom i njihovim obiteljima naprosto je nestala iz institucija i organizacija. Nekadašnji detaljan i neformalan način

bilježenja podataka u institucijama socijalne skrbi zamijenjen je više formalnim načinom, pri čemu su izgubljene autentične dječje priče (Baynes, 2008).

U protekla dva desetljeća dogodila se svojevrsna renesansa metode. Postoji sve veći interes stručnjaka u području psihologije ličnosti, socijalne psihologije i drugim granama društvene znanosti za životne priče, što se očituje u povećanom broju znanstvenih radova na tu temu (Denzin i Lincoln, 1994, prema McAdams, 1995). Posljedica je to između ostalog i ponovne promjene politike i naglaska na posvojiteljstvo, pa je tako 2002. u Velikoj Britaniji izglasan Zakon o posvajanju i djeci u kojem stoji kako je obaveza za svako dijete u sustavu posvojenja osigurati informacije o njegovoj povijesti. Istim zakonom je određen i pojačan nadzor nad radom službi propisan češćim i više temeljitim inspekcijama. No, s obzirom da ne postoje mjerljivi standardi i očekivani ishodi korištenja metode, teško je uočiti nepravilnosti tijekom tih inspekcija (Baynes, 2008).

U Ujedinjenom Kraljevstvu osim navedenog zakona postoje i Minimalni nacionalni standardi posvojenja koji naglašavaju važnost metode životne priče i nužnost toga da ona treba predstavljat realističan i iskren prikaz okolnosti oko djetetovog posvojenja. Navodi se kako sva djeca za koju se planira posvojenje moraju imati izrađenu životnu knjigu (Watson i sur., 2015).

Trenutno je u svijetu dostupna razna literatura i materijali o načinu izrade osobne životne priče, no postoji vrlo malo istraživanja o iskustvima provedbe metode i njejoj učinkovitosti. Široka upotreba životnih priča nije u skladu s nedostatkom istraživanja i dokaza o učinkovitosti metode te spoznaja o tome na koji način one pomažu djeci i obiteljima (Campbell, 2011).

3.3. Teorijska utemeljenost metode

Kako bismo razumjeli osobu, potrebno je mnogo više od samog opisa njenih obilježja. U znanosti i društvenom životu, opis često dovodi do pokušaja objašnjenja. Treba se pitati „Što se tu još krije?“, dalje od obilježja ličnosti. U životnoj priči isprepliću se utjecaji bioloških, okolinskih, kulturalnih i raznih drugih obilježja koja leže izvan područja same osobnosti (McAdams, 1995). Metodu životne priče najbolje možemo promatrati i objasniti u kontekstu teorije privrženosti, ekološkog modela te teorije autobiografskog pamćenja.

3.3.1. Teorija privrženosti

Prve studije pokazale su da djeca smještena u institucije imaju razne emocionalne poteškoće. Smatra se da su emocionalne poteškoće posljedica izostanka figure majke u ranom djetinjstvu i nemogućnost stvaranja čvrste emocionalne veze s jednom stabilnom odraslom osobom (Bowbly, 1969, prema Ajduković, Kregar Orešković i Laklija, 2007). Polazeći od najčešćih razloga za izdvajanje djece iz bioloških obitelji (Ajduković Sladović Franz i Kregar, 2005; prema Žic-Grgat i Jelavić, 2005), opravdavano je za pretpostaviti da će mnoga djeca izdvojena iz obitelji imati probleme privrženosti. Uz to, neovisno o iskustvu u primarnoj obitelji, već sam čin izdvajanja djeteta iz njegove obitelji, predstavlja značajan prekid odnosa s figurom privrženosti, a istraživanja pokazuju da to predstavlja značajan čimbenik rizika. Osim toga, istraživanja su pokazala da prekid odnosa privrženosti, bez obzira na razlog, ima kod male djece učinak sličan traumi pa se nakon razdvajanja od roditelja kod djece mogu pojaviti ozbiljne i ponekad duboke poteškoće u prilagodbi (Hodges i sur., 1999; O'Connor i sur., 1999, prema Ajduković i sur., 2007). Polazeći od teorije privrženosti, poteškoće i izazovna ponašanja djeteta mogu se očekivati, pogotovo kod nesigurno privržene djece. Često mijenjanje smještaja, bilo zbog administrativne ili organizacijske prirode ili pak djetetova ponašanja i prilagodbe, ostavlja dodatne emocionalne posljedice na dijete (Ajduković i sur., 2007).

No, rana izloženost nepovoljnim razvojnim okolnostima (pa tako i skrbničkom okruženju koje pruža nesigurne oblike privrženosti) ne mora nužno determinirati kasnije odnose koje će dijete razviti. Istraživanja su pokazala da dijete može razviti odnos privrženosti s više osoba kao i to da se naučeni nesigurni modeli privrženosti, koje su djeca razvila u svojim primarnim obiteljima, ipak mogu promijeniti (Rutter, 1984, prema Ajduković i sur., 2007). Promatranja prilagodbe djece izdvojene iz obitelji u kojima su razvila nesigurne modele privrženosti pokazala su da mogu vrlo uspješno biti smještena u adekvatne udomiteljske i posvojiteljske obitelji (Rowe i sur., 1984).

Prema Harker (2012), više od polovice (točnije 62%) djece koja uđu u sustav skrbi pretrpjelo je zlostavljanje ili zanemarivanje, što je iznimno važna činjenica koju trebamo imati na umu kada razmišljamo i govorimo u kontekstu rada s djecom u izvanobiteljskoj skrbi. Istodobno, empirijski je utvrđeno da djeca koja su iskusila zlostavljanje imaju negativni unutarnji radni

model i da sukladno tome doživljavaju sebe, svijet oko sebe i odnose s drugim osobama (Buljan Flander, 2001, prema Ajduković i sur., 2007).

Osobna životna priča može se koristiti u radu s djecom koja su proživjela traumu u ranoj životnoj dobi i zbog toga imaju probleme s privrženosti. Jedan od načina i oblika pomoći u procesu oporavka takve djece može biti istraživanje prošlosti, u nadi da se izbjegne „cjeloživotno oplakivanje“, što je Moore (1985, prema Rose i Philpot, 2005) prepoznao kao jednu od posljedica zlostavljanja u djetinjstvu.

Howard (2010) naglašava kako dijete prilikom odvajanja od roditelja pati od značajnog osjećaja gubitka, što podrazumijeva bol i nesigurnost te konstantnu čežnju za onim što je izgubljeno. Privrženost u odnosu s biološkim roditeljem, čak i kad se radi o značajno poremećenom odnosu, ostaje i nakon odvajanja djeteta iz primarne obitelji. Odvajanje djeteta i dolazak u novu okolinu stvara snažnu separacijsku krizu jer dijete više nije u mogućnosti održavati poznat kontakt. Naime, za dijete je bitniji osjećaj poznatosti nego osjećaj sigurnosti te iz tog razloga dijete ostaje trajno privrženo roditelju unatoč njegovim neadekvatnim roditeljskim vještinam. Nakon izdvajanja iz obitelji, dijete ne može objasniti gubitak koji je nastupio, što često rezultira niskim samopoštovanjem i osjećajem vlastite odgovornosti za ono što se dogodilo. Taj traumatski događaj odvajanja od roditelja, ako se ne proradi na adekvatan način, dovodi do narušenog odnosa djeteta prema svijetu i percepciji svijeta kao opasnog mjesta, razvoj nepovjerenja prema odraslima, pokušaja kontrole okoline u svrhu postizanja osjećaja sigurnosti. Metoda osobne životne priče može biti značajan alat u proradi gubitka koji se tiče odnosa privrženosti te može pomoći djetetu na više načina. Prvenstveno, izrada osobne životne knjige s novim skrbnikom u djetetovom prilika je za osnaživanje njihovog odnosa, bilo da se radi o udomitelju ili odgajatelju; što je značajno jer dijete može razviti osjećaj privrženosti prema drugoj odrasloj osobi i steći povjerenje u nju. Nadalje, u procesu izrade osobne priče dijete uz pomoć stručnjaka ili udomitelja/posvojitelja može steći novo razumijevanje vlastitog života kao i stvaranje jasnijeg osobnog narativa, identificirati prednosti i poteškoće s kojima se susreće nakon izdvajanja iz obitelji.

3.3.2. Ekološki model

Rad na životnoj priči je konstrukcija ili rekonstrukcija životne priče pojedinca i uključuje integraciju unutarnjih procesa osobe (kognitivnih, emocionalnih i bioloških), kao i odnosa i vrijednosti unutar obitelji, zajednice i kulture u kojoj se dijete razvija. Model rada na životnoj priči je interaktivni model dva sustava: unutarnjeg i vanjskog (Cook-Cottone, 2004, 2006, prema Cook-Cottone i Beck, 2007). Unutarnji sustav (sustav selfa) sastoji se od tri potencijalno integrirane i transaktivne komponente koje zajedno evoluiraju tijekom razvoja osobe: fiziološki self (tijelo), emocionalni self (osjećaji) i kognitivni self (razmišljanje). Sukladno Brofenbrennerovom ekološkom modelu (1979.), vanjski sustav također je sastavljen od tri potencijalno integrirana i transaktivna sustava; mikrosustava (obitelj), mezosustava (zajednica) i makrosustava (kultura).

Te dvije skupine sustava mogu se međusobno povezati procesom harmonizacije. Harmonizacija je recipročni proces zajedničkog utjecaja i međusobne regulacije. Ono što facilitira proces harmonizacije je osobni doživljaj sebe. Doživljaj sebe ili izgrađeni self je način na se osoba odnosi prema okruženju, kako se ponaša u interakcijama unutar obitelji, škole i zajednice. Prema modelu životne priče ključni aspekt samopoimanja je upravo osobni narativ ili životna priča te on igra značajnu ulogu u harmonizaciji iskustava procesom povezivanjem unutarnjih i vanjskih sustava (Siegel i Hartzell, 2003; Lewis, Amini i Lannon, 2000, prema Cook-Cottone i Beck, 2007).

Socijalne interakcije i kognitivni razvoj igraju značajnu ulogu u (re)konstrukciji osobne životne priče (Nelson i Fivush, 2004, prema Cooke-Cottoone i Beck, 2007). Samopoštovanje ili samovrednovanje, kao i uvjerenja koja dije gaji prema sebi, od značajnog su utjecaja na njegov život (Mann i sur., 2004, prema Cook-Cottone i Beck, 2007). Definicija samopoštovanja govori kako je to djetetova prosudba vlastite sveukupne vrijednosti (O'Dea, 2005, prema Cook-Cottone i Beck, 2007); te je značajan utjecaj samopoštovanja na donošenje životnih odluka i sveukupno ponašanje (Mann i sur., 2004, prema Cook-Cottone i Beck, 2007). Djeca u sustavu skrbi često se suočavaju s izazovom izgradnje zdravog samopoštovanja i svijesti o sebi bez prisustva trajnih skrbnika i osoba koje brinu o njima, kao i bez osjećaja trajnosti, što ih svrstava u značajan rizik za razvoj raznih emocionalnih poteškoća i potencijalne traumatske simptomatologije (Fahlberg, 1991, prema Cook-Cottone i Beck, 2007). Svrha životnih knjiga je pomoći djetetu razumjeti vlastitu povijest, osigurati alat koji se može koristiti za prorađivanje emocija i poteškoća vezanih uz prošlost ali i sadašnjost, u

zajedništvu sa stručnjakom) ili udomiteljima te posvojiteljima, kao i pomoći djetetu u razvoju pozitivnog koncepta o sebi i svom identitetu (Campbell, 2011).

3.3.3. Teorija autobiografskog pamćenja

Psihologija životnih priča usko je povezana uz suvremena istraživanja i teoriju autobiografskog pamćenja. Autobiografsko pamćenje definiše se kao sjećanje osobe o iskustvima iz vlastitog života (Nelson i Fivush, 2004, prema Cook-Cottone i Beck, 2007).

Većina istraživanja i teorija koje se bave autobiografskim pamćenjem i životnim narativom fokusiraju se upravo na djecu u razvoju. Narativ možemo definirati kao načelo organizacije iskustava koje utječe na način kako osobe razmišljaju, doživljavaju, zamišljaju, komuniciraju i donose odluke (Abbott, 2002; Crossley, 2000, prema Cook-Cottone i Beck, 2007). Upotreba narativa u svrhu rekonstrukcije autobiografskog sjećanja služi stvaranju smisla u prošlosti, sadašnjosti i iščekivanoj budućnosti osobe (McLean, 2005, prema Cook-Cottone i Beck, 2007).

Početak autobiografskog pamćenja seže već u drugu godinu djetetova života, kada ono počinje stvarati svijest o sebi i primitivno razumijevanje sebe te shvaćanje iskustava kao nešto što im se dogodilo. Već od druge godine nadalje dijete počinje stvarati priče o događajima u svom životu, a kognitivni i psihosocijalni kapacitet za stvaranje priče o svom životu nastaje tek u doba adolescencije ili rane mladosti. Stručnjaci ističu kako se autobiografsko pamćenje mijenja i evoluira u procesu razvoja osobe (Abbott, 2002; Nelson i Fivush, 2004, prema Cooke-Cottoone i Beck, 2007) te osoba može rekonstruirati vlastitu životnu priču uslijed životnih promjena (McAdams, 2001). Upravo u tome leži mogućnost i potencijal metode osobne životne priče u radu s djecom i mladima u izvanobiteljskoj skrbi. Nova iskustva, nove spoznaje o sebi, refleksija te integracija vlastitih iskustava mogu dovesti do značajnih promjena u selfu (Pasupathi i sur., 2007).

3.5. Znanstvena utemeljenost metode

Osobna životna priča prepoznata je kao značajna metoda u radu s djecom u sustavu skrbi iako postoji vrlo malo empiričkih dokaza o njenoj učinkovitosti (Mennon i O'Keefe, 2005, prema Cottone Cooke i Beck, 2007). Evaluacije kvalitete provedbe, kao i kvalitete same metode, trebaju se početi primjenjivati uz samu primjenu metode. Postoje malobrojna istraživanja na temu životne priče, a postojeća su ponajprije orijentirana na iskustvo djece, udomitelja i posvojitelja Backhaus, 1984; Gallagher i Green, 2012; Shotton, 2010; Willis i Holland, 2009, prema Shotton, 2013). Trenutno nema dostupnih istraživanja koja se bave učinkovitošću metode osobne životne priče.

4. Primjena metode osobne životne priče

4.1. Potencijali primjene metode

Rad na životnoj priči ima mnogo potencijala za obogaćivanje djetetova života kao i stručnjakova rada s djetetom. U cijelom procesu životnih promjena i promjena okoline (prvenstveno odvajanje od obitelji) djecu možemo podržati tako da ih potičemo da podijele svoje priče, da priznamo njihove osjećaje i podsjećamo ih da nisu krivi za loše stvari koje su im se dogodile tijekom života. Osobna životna priča odličan je način da se postigne sve navedeno.

Prije svega, rad na životnoj priči može pomoći djetetu u vrlo teškim okolnostima da razumije što mu se događa, da izrazi svoje osjećaje, a usto doprinosi djetetovom donošenju odluka i dijeljenju svoje priče s novom okolinom u koju dolazi nakon napuštanja biološke obitelji. Jednom kad se izradi, osobna životna priča može se koristiti u raznim situacijama i u razne svrhe, između ostalog i za onu glavnu, prisjećanje. Rad na životnoj priči dopušta djetetu prisjećanje i rekonstrukciju priče zajedno s osobom uključenom u proces, kao i organizaciju i preslagivanje svijesti o sebi i o tome tko je ono u kontekstu svijeta (Baynes, 2008).

Preporuča se koristiti osobnu životnu priču u svrhu bilježenja svih promjena smještaja i drugih značajnih događaja u životu djeteta, a osim toga ona se može koristiti u svrhu strukturiranja susreta s biološkim roditeljima i članovima obitelji. Zajednički susreti mogu se usmjeriti prema prikupljanju uspomena i važnih informacija o djetetovom životu, npr. fotografija, pisama, priča i anegdota (Cook Cottone i Beck, 2007). Djeca smještena u izvanobiteljskoj skrbi imaju veliku šansu da izgube povezanost sa svojom prošlošću. To je

posebno rizično kod djece s višestrukim premještanjima. Svaki puta kada se presele gube dio svoje prošlosti, dobrih i loših uspomena. Biografski rad omogućuje intergraciju iskustava u cjelinu (Ratkajec Gašević, 2018).

Holody i Maher (1996, prema Korsmo i sur., 2009) tvrde kako su životne knjige učinkovita metoda pružanja pomoći djeci u sustavu skrbi s nošenjem s prošlim događajima i budućim planovima. Prema Ministarstvu socijalne i zdravstvene službe države Washington (2007), osobna životna priča služi prvenstveno kao most prema djetetovoj prošlosti. To je način pružanja pomoći djetetu da bolje razumije što mu se dogodilo, zašto je izdvojeno iz obitelji, da ono samo nije krivo za to i nije moglo utjecati ili promijeniti slijed događaja.

Svrha životnih priča je pomoći djetetu razumjeti vlastitu povijest te osigurati alat koji se može koristiti za prorađivanje emocija i poteškoća vezanih uz prošlost ali i sadašnjost, u zajedništvu sa stručnjakom (socijalnim radnikom) ili udomiteljima te posvojiteljima, kao i pomoći djetetu u razvoju pozitivnog koncepta o sebi i svom identitetu. U skladu s tim, Campbell (2011) nudi pet glavnih ciljeva životne knjige. Prvi cilj je održati povezanost djeteta s različitim okolinama, susjedstvima, školama, domovima, crkvama i drugim. Drugi cilj je sačuvati važne fotografije, dokumente i uspomene (npr. svjedodžbe, pisma) koje bi se inače možda zagubile na različitim mjestima. Treći cilj je „povezivanje točkica“ odnosno pronalaženje i stvaranje smisla vlastitog života, od rođenja pa do sadašnjosti. Četvrti cilj životne knjige jest stjecanje osjećaja vlastitog identiteta, kao i predstavljanje sebe drugima. Posljednji cilj metode životne knjige je planiranje ciljeva za budućnost.

Još početkom 80-ih godina prošlog stoljeća Patricia Aust je usmjerila pažnju na potencijal korištenja metode životne knjige u terapijske svrhe, kao pomoć djeci u prorađivanju emocija koje se počinju javljati u procesu pobližeg upoznavanja i razumijevanja vlastite prošlosti kao i razvoju identiteta. Zaključila je kako uspješna izrada životne knjige može pomoći u unaprjeđenju djetetovog samopoimanja, njegovog pogleda na trenutnu situaciju, kao i razumijevanja vlastite prošlosti, zatim povećane socijalne i akademske vještine kao i sposobnost socijalizacije. O'Malley također predlaže izradu životne knjige za djecu koja su posvojena ili udomljena, kao i za djecu koja su proživjela značajna traumatska iskustva, ali uz više terapijski pristup (2006, prema Cook-Cottone i Beck, 2007). Cook-Cottone i Beck (2007) objašnjavaju kako izrada životne knjige pomaže djeci u razvoju svijesti o sebi i narativne ličnosti, kao i u integraciji djece u novu obitelj ili zajednicu u koju su smješteni. Autorice naglašavaju kako je proces izrade životne knjige koristan za djetetovo prisjećanje

prošlosti, konstruiranje životne priče (narativa), prikupljanje raznih uspomena, kao i facilitiranje terapijske prorade informacija.

Udruga posvojitelja i udomitelja u Iowi (IFAPA) na svojoj web-stranici nudi razne savjete i upute, kao i besplatne primjerke životnih knjiga za udomitelje, posvojitelje i socijalne radnike, kako bi koristili te materijale sa svojom djecom. Ista udruga objavila je članak u kojem autori naglašavaju utjecaj izrade životne knjige na djetetovo samopoštovanje i svijest o sebi, uz učenje i proradu vlastite povijesti (Cambell, 2011).

Neke od mogućnosti korištenja životne knjige u radu s djecom u izvanobiteljskoj skrbi jesu: jačanje i razvoj djetetovog osjećaja samovrednovanja; prihvaćanje prošlosti i kreiranje budućnosti uz pomoć tog znanja, razvoj (pozitivnog) identiteta, prepoznavanje vlastitog života kao pozitivnog, vrijednog i jedinstvenog, rad na samopouzdanju i samopoštovanju, traženje unutarnjih resursa za buduće životne događaje, održavanje (pozitivnih) sjećanja, stvaranje mogućnosti za prisjećanje dobrih stvari koje su članovi biološke obitelji učinili, stvaranje mogućnosti djetetu da postavi pitanja i izrazi osjećaje u odnosu na ranije životne događaje, traženje razloga u vezi životnih događaja, stvaranje mogućnosti djetetu da podijeli ranija iskustva s novim skrbnikom. Uz to, osobna životna priča može pomoći djetetu smanjiti osjećaj grižnje savjesti zbog „podijeljenosti” između biološke obitelji i obitelji koja trenutno skrbi o njemu, omogućiti djetetu osjećaj prihvaćenosti, identifikaciju vlastitih resursa i snaga, priliku za strukturiran i razumljiv način govorenja o sebi, definiranje i redefiniranje identiteta, stvaranje osjećaja kontinuiteta i koherentnosti u životima koji su obilježeni turbulencijama i promjenama (Ratkajec Gašević, 2018).

Korištenje metode životne knjige donosi dobitke i za stručnjaka kao i struku te unaprjeđenje prakse. Bolje poznavanje djeteta i djetetove priče može pomoći u boljem razumijevanju djeteta, a time i donošenjem boljih odluka za njegovu dobrobit (Rose i Philpot, 2005). U posljednjih dvadesetak godina u području socijalnog rada ojačao je naglasak na „slušanju dječeg glasa“. Pokret za dječja prava doveo je do porasta dječje participacije u planiranju, razvoju i provedbi rada socijalne službe. Pristup usmjeren na djetetovu priču daje stručnjaku uvid u djetetovo iskustvo intervencije socijalne skrbi u njihov život, što može obogatiti praksu socijalnog rada (Baynes, 2008). Navedeno je u skladu s načelom participacije u pomagačkom radu. Participativni pristup podrazumijeva poštivanje prava korisnika na iznošenje vlastitog mišljenja, zanimanje za korisnika, bolje razumijevanje korisnika, pružanje mogućnosti korisnicima da bolje upoznaju sebe te da aktivno i suradnički sudjeluju u procesu procjene

potreba i planiranje intervencije, preuzimanje odgovornosti korisnika na sebe, odnosno podjela odgovornosti, povećanje motivacije korisnika, dobrovoljnost čime se poboljšava odnos korisnika sa stručnjacima (Koller-Trbović i Jeđud, 2005).

4.2. Poteškoće u primjeni metode

Unatoč tome što je metoda životne knjige doživjela široku primjenu, kvaliteta i način njene provedbe značajno se razlikuju, jer ne postoje standardi za provedbu iste (Rose i Philpot, 2005). Postoji vrlo malo slaganja oko toga kako treba izgledati proces izrade osobne životne priče s djecom i mladima u izvanobiteljskoj skrbi te postoje razne varijacije toga od čega se ona sastoji (Happer, McCreadie i Aldgate, 2006; Harper, 1996, prema Willis i Holland, 2009). Prema Baynes (2008), zbog nejednake provedbe metode, samo najsretnija djeca dobit će priliku raditi životnu knjigu u pravo vrijeme, s iskrenim i konzistentnim objašnjenjima odraslih koje se tiču promjena u njihovim životima, kao i dovoljno vremena i pažnje stručnjaka koji dobro poznaje dijete i njegovu priču. Suprotno tome, neka djeca uđu u proces izrade životne knjige prekasno, ponekad mjesecima nakon izdvajanja iz biološke obitelji ne dobiju niti igračke ili fotografije iz vlastitog doma, a neki kao životnu knjigu dobiju samo album s fotografijama ili bilješke koje opisuju njihov boravak u novom okruženju. Ponekad pak djeci se daje opis njihove biološke obitelji koji je toliko uljepšan da se dijete može zapitati zašto je uopće ikada izdvojeno. Postoje i slučajevi kada osobna životna priča samo skuplja prašinu na vrhu ormara, jer dijete ne osjeća da je to njegovo djelo niti da zaista prikazuje njegovu priču. Za mnogu djecu, osobna životna priča u njihov život dođe prekasno. Nerijetko se taj zadatak delegira radnicima s upitnim vještinama i sposobnošću komunikacije s djecom, s premalo treninga, obuke ili s nedovoljno vremena i resursa za kvalitetnu provedbu metode (Baynes, 2008). Ključna stavka u provedbi metode je odnos između stručnjaka i djeteta te prilagodba rada djetetovom tempu i potrebama.

Upravo zbog drugih zahtjeva posla ili čak nekompetentnosti ili nezainteresiranosti stručnjaka, postoji opasnost da se metoda provede vrlo površno (Rose i Philpot, 2005). Jedno od objašnjenja manjkave primjene metode životne knjige jest činjenica da ponekad stručnjacima (socijalnim radnicima) nije ugodno raditi s djecom na teškim temama te nemaju potrebne kompetencije za to (Simmonds, 2008, prema Baynes, 2008).

Poteškoće s kojima se stručnjaci susreću u primjeni metode osobne životne priče javljaju se velikim dijelom zbog zahtjeva i okolnosti rada u sustavu socijalne skrbi. Radnici u sustavu

socijalne skrbi vrlo često su suočeni s raznim pritiscima na radnom mjestu, često je to bavljenje suhoparnim zadatcima i papirologijom s ciljem zadovoljenja zahtjeva inspekcije i suda, pri čemu uspostava i održavanje odnosa s korisnikom pada u drugi plan; što zbog zahtjeva posla, što zbog nezainteresiranosti stručnjaka (Simmonds, 2008, prema Baynes, 2008). Djetetovo iskustvo i doživljaj intervencije stoga uvelike ovisi o svijesti i pristupu stručnjaka, vremenu koje stručnjak ima na raspolaganju za provedbu intervencije, pa i o tome koliko važnosti stručnjak, institucija ili sustav pridaju toj metodi, kao i ovisnost stručnjaka i institucije o drugim zahtjevima posla. Ponekad izrada životne knjige bude prekinuta, odgođena ili nikad dovršena, iz različitih razloga. Jedan od najčešćih razloga su brze promjene u sustavu socijalne skrbi, kada stručnjak promijeni poziciju ili dijete bude premješteno u novi smještaj (Rose i Philpot, 2005).

Iako nedostatak standardizacije metode otežava osiguranje (pod)jednake kvalitete provedbe u praksi, Baynes (2008) upozorava kako bi pokušaji standardizacije metode životne knjige također mogli biti destruktivni i nekorisni. U podlozi osobne životne priče leži upravo njena jedinstvenost i kreativnost, koja odražava unikatnost djetetove priče. Upravo ta posebnost dječjih priča ne bi se trebala ugroziti inzistiranjem na tome da svi stručnjaci trebaju koristiti isti format ili kriterije izrade životne knjige. Ponekad gomila neurednih crteža za dijete predstavlja važniju uspomenu nego prekrasno uljepšana knjiga koja ima jako malo značenja za dijete. Postoji opasnost da bi se u slučaju standardizacije metode završni proizvod mogao smatrati uspješnom provedbom metode, zanemarujući pritom proces.

Još jedna poteškoća u provedbi metode osobne životne priče jest izostanak supervizije i općenitog praćenja provedbe metode, naročito evaluacije njene (ne)učinkovitosti. Metoda životne knjige trenutno uživa ambivalentan status te nije čvrsto svrstana ni u područje terapije ni u područje socijalnog rada, što rezultira izostankom nadzora praktičara. Ne postoje zahtjevi za profesionalnom kvalifikacijom ili supervizijom, iako je metoda sama po sebi vrlo moćna i emotivne prirode (James, 2007, prema Baynes, 2008). Postoji potreba za kritičkim propitkivanjem životne knjige kao i spoznaja o tome kako je ona daleko od neutralne i bezopasne aktivnosti. Prema istraživanju Campbell (2011), postoji neslaganje stručnjaka o potencijalnoj štetnosti metode. Dok neki ne prepoznaju mogućnost izlaganja djeteta šteti, neki stručnjaci naglašavaju kako bavljenje djetetovom prošlošću može vratiti traumatske događaje na površinu. Vrlo je važno dobro procijeniti kada djetetu treba intervencija u obliku životne priče, a kada to nije potrebno ili potencijalno može nanijeti štetu. Stručnjak treba procijeniti

moću korist i štetu za svako pojedino dijete, kao i uvažiti volju i želju djeteta za sudjelovanjem (Rose i Philpot, 2005).

Kao još jedna od potencijalnih poteškoća u primjeni metode javlja se neizbježna subjektivnost interpretacije. Provedba metode i njena kvaliteta ovisi i o zbivanjima unutar struke kao i promjenama u širem društvu. Prepričavanje dječjih priča u području rada blisko je povezano s osobnom perspektivom pojedinog praktičara kao i cijele zajednice socijalnih radnika, unutar koje pojedinci djeluju. Opće razumijevanje problema kao što su seksualno zlostavljanje ili zloupotreba sredstava ovisnosti, mijenja se s vremenom. Nikada ne postoji samo jedna „objektivna“ verzija priče i ključno je prepoznati kako je stručnjakovo razumijevanje djetetove priče kulturalno i povijesno uvjetovano te promjenjivo. Na stručnjakovu interpretaciju djetetove priče svakako utječe njegova osobna perspektiva koju određuju različiti čimbenici (osobna iskustva, podrijetlo, okruženje, obrazovanje i dr.). Osim toga, razumijevanje stručnjaka često se može značajno razlikovati od shvaćanja djeteta, roditelja, skrbnika ili drugih stručnjaka. *„Tek kada kao stručnjaci priznamo kako je naše znanje i razumijevanje djelomično i subjektivno, možemo početi razvijati refleksivan pristup radu. To je za stručnjake često vrlo teško priznati, no nužno je prihvatiti i priznati vlastiti dio odgovornosti u tome što se događa djelovanjem kronično potplaćenog sustava punog nedostataka. Trebamo priznati kako postoje mnogobrojni obiteljski problemi na koje jednostavno ne znamo odgovoriti i dati djetetu iskrenu ispriku kada ih sustav iznevjeri. Na taj način, kao stručnjaci ne gubimo iz vida realnost u kojoj i dijete i njegovi roditelji zaslužuju nešto bolje ali sustav im nije u mogućnosti to pružiti“* (Baynes, 2008).

Iduća poteškoća u radu sa životnom knjigom je poznavanje i razumijevanje kulturalnog i etničkog identiteta osobe koja je uključena u proces izrade životne knjige. Važno je da stručnjak bude upoznat s kulturalnim zaledem djeteta, kao i mogućim izazovima s kojima se suočava dijete manjinskog kulturalnog, etničkog ili rasnog identiteta. Prilikom rada na životnoj knjizi potrebno je ući u djetetov svijet, kao i steći što bolje razumijevanje istog. Kulturalni i rasni identitet važan je dio procesa i mogućnosti razumijevanja djeteta i njegove pozicije. U Australiji npr. osobna životna priča prilagođava se u radu s djecom domorodaca, kako bi se u potpunosti uvažilo djetetovo porijeklo, što je značajan dio njegova identiteta (Rose, 2012). Pred stručnjaka se stoga stavlja izazov da u svoj rad inkorporira kulturne attribute pri čemu mora uzeti u obzir kulturne pozadine korisnika i samoga sebe, ali i kulturne aspekte okruženja u kojemu se odvijaju interakcije kako bi usluga koju pruža bila (i) kulturno prikladna (Arasaratnam i Doerfel, 2005; Spitzberg, 1989, prema Škorić, 2017).

Još jedna poteškoća u provedbi metode osobne životne knjige je strah stručnjaka vezan za povredu djeteta u slučaju otkrivanja njegove priče. Veliki izazov za stručnjaka u procesu u izrade životne priče jest na koji način djetetu prezentirati i pomoći interpretirati cjelokupnost njegove priče, koja nerijetko uključuje vrlo teške i bolne događaje. Izradom osobne životne priče, ublažavamo kompleksnost i neurednost stvarnosti pravih ljudskih bića i razotkrivamo slojeve te često kontradiktorne verzije priče o tome kako je i zašto dijete uopće izdvojeno iz obitelji. Često je težak zadatak razlučiti pravu istinu i stvarno objašnjenje, jer priče bioloških roditelja često nisu ispričane i zapisane. Nekoj djeci iskreno se može reći kako su njihovi biološki roditelji znali kako se ne mogu brinuti o njima te su im htjeli pružiti priliku da dobiju novu obitelj, no ponekad članovi biološke obitelji ostaju ljutiti godinama nakon izdvajanja djece iz obitelji, osjećaju kako im je dijete oteto i pate zbog njihovog gubitka. Postoje dokazi kako pretjerano uljepšavanje priče, izostavljanje negativnih aspekata te uskraćivanje istinitih informacija može spriječiti dijete u razriješenju neriješenih osjećaja prema biološkoj obitelji, pa čak i nagnati dijete da se pita zašto je uopće izdvojeno iz takve obitelji (Stringer, 2009, prema Watson i sur., 2015). Brodzinsky (2005, prema Watson i sur., 2015) navodi kako je pretjerano pozitivna prezentacija djetetove prošlosti pogrešna i potencijalno štetna za dijete. Jedno od glavnih preokupacija za stručnjaka koji provodi metodu životne knjige treba biti kako pružiti djetetu dovoljno detalja i približiti mu razloge zašto je završilo u sustavu skrbi (Feast, 2010, prema Watson i sur., 2015). Kako Baynes (2008) navodi, „neispričane priče“ su one koje omogućavaju djeci da dođu do uravnoteženog razumijevanja razloga dolaska u sustav skrbi; no te priče stručnjaci često filtriraju i uljepšaju, koristeći svoju moć u svrhu iskrivljenja djetetove priče.

Hooley i suradnici (2016) su u svom radu sumirali dileme i poteškoće s kojima se suočavaju stručnjaci i praktičari koji se bave metodom životne knjige, a tiču se sljedećeg: a) razina uključenosti djeteta i/ili stručnjaka u procesu (Hammond, 2012; Shotton, 2013, prema Hooley i sur., 2016); b) vrijeme koje je potrebno za izradu životne knjige; c) naglasak na proces umjesto na samu knjigu (Baynes, 2008; Buchanan, 2014; Willis i Holland, 2009, prema Hooley i sur., 2016); d) što uključiti u knjigu ako nedostaju bitne informacije te uloga djetetovog „fantastičnog“ razmišljanja (Baynes, 2008; Brookfield, Brown i Reavey, 2008; prema Hooley i sur., 2016); e) kako pomoći djetetu u procesiranju uznemiravajuće informacije (Campbell, 2011; James, 2007, prema Hooley i sur., 2016); te f) kako i kada započeti izradu životne knjige (Wrench i Naylor, 2013, prema Hooley i sur.) Na sve te dileme

nema jasnog odgovora jer na rad i odluke stručnjaka utječu specifične individualne potrebe djeteta.

4.3. Iskustva stručnjaka u primjeni metode osobne životne priče

Kako je već naglašeno, vrlo je malo istraživanja koja se bave metodom osobne životne priče. Postoje samo dva istraživanja koja se bave iskustvom stručnjaka u primjeni metode osobne priče, jedno na području Europe (Hooley i sur., 2016), a drugo u Sjevernoj Americi (Campbell, 2011).

Hooley i suradnici proveli su 2016. na području Velike Britanije istraživanje u kojem su uz pomoć upitnika ispitivali iskustva stručnjaka, udomitelja i posvojitelja u primjeni metode osobne životne priče. U istraživanju je sudjelovalo 15 stručnjaka, pri čemu 7 kliničkih psihologa, 6 socijalnih radnika i 2 terapeuta. Istraživanje nije detaljno ispitivalo to kakva su iskustva stručnjaka te što bi iz njih mogli izdvojiti kao prednosti ili nedostatke same metode, kao i moguće potencijale ili poteškoće u njoj primjeni, već je glavni fokus bio saznati što bi svaka skupina ispitanika (stručnjaci, udomitelji ili posvojitelji) izdvojili kao najbitniji čimbenik za dobru i kvalitetnu provedbu metode. Stručnjaci su kao najbitniji čimbenik izdvojili pružanje sigurnosti i podrške djetetu u istraživanju vlastite životne priče, stavljajući fokus na odnos između stručnjaka i djeteta, što autorice objašnjavaju relevantnošću teorije privrženosti, naročito unutar psihološke struke. Značajno je spomenuti kako su prilikom ispunjavanja upitnika sve skupine ispitanika naglasile nužnost pružanja pomoći djetetu u nošenju s negativnim emocijama i traumama koje se javljaju u procesu izrade životne priče. Vidljivo je dakle da je za očekivati kako će u procesu izrade životne priče s djecom i mladima u izvanobiteljskoj skrbi „iskočiti“ traume i negativne emocije, o čemu je već bila riječ u početnom dijelu rada, što je potencijalna poteškoća za stručnjaka jer metoda osobne životne priče nije terapijski alat. Bitno je spomenuti kako su stručnjaci u navedenom istraživanju kao poteškoću u primjeni metode naveli pritisak na radnom mjestu, zahtjeve posla i nedostatak podrške u instituciji, što utječe na kvalitetu provedbe same metode. Sve navedeno već je identificirano u poglavlju koje se tiče poteškoća u primjeni metode osobne životne knjige.

Campbell je 2011. godine provela istraživanje u državi Ohio, u kojoj je zakonom propisana obavezna izrada životne knjige za djecu u izvanobiteljskoj skrbi. Metodom dubinskog

intervjua Campbell je ispitivala iskustva stručnjaka, djece te posvojitelja u izradi životne knjige. Pitanja su bila usmjerena na to kakvo je njihovo iskustvo s metodom životne knjige, što za njih je ili nije funkcioniralo u cijelom procesu, kakvo je njihovo mišljenje o životnoj knjizi te ocjena specifičnih područja životne knjige.

U istraživanju su sudjelovala samo dva stručnjaka (socijalna radnika), stoga su rezultati istraživanja poprilično ograničeni. Značajan rezultat istraživanja govori o tome kao su stručnjaci naglasili kako mnoga djeca imaju ozbiljne emocionalne probleme vezane uz prošlost, stoga treba raditi na pristupu „ovdje i sada“, osim ako dijete nije spremno govoriti o svojoj prošlosti. Stručnjaci naročito upozoravaju na oprez u radu sa zlostavljanom djecom. Postoji neslaganje stručnjaka oko potencijalne štetnosti metode. Naime, jedan zastupa stav kako je jedina opasnost u provedbi to da se životna knjiga ne dovrši ili da njena izrada ne bude adekvatna, dok drugi stručnjak naglašava kako postoji velika opasnost od ponovnog proživljavanja traumatskih događaja, pri čemu treba biti vrlo oprezan. Kao poteškoće u primjeni stručnjaci izdvajaju situacije u kojima djeci nisu dostupne neke informacije o njihovom životu, što izaziva bolne emocije s kojima stručnjak treba raditi. Prednosti koje stručnjaci prepoznaju u radu s metodom životne knjige je utjecaj na stvaranje pozitivnog svjetonazora i slike o sebi te bolje razumijevanje djeteta.

4.4. Iskustva odgajatelja u primjeni metode osobne životne priče

Jedan od najizazovnijih i najzahtjevnijih oblika stručnog rada s djecom i mladima je odgajateljski rad u uvjetima institucionalnog odgoja i tretmana. U literaturi ćemo naći određenja da je odgajatelj u institucionalnom odgoju i tretmanu onaj stručni djelatnik koji najviše i najsistematičnije tijekom cijelog dana djetetu pruža skrb, zaštitu, podršku, nadzor, kontrolu, odgoj, vođenje, savjetovanje i specifične oblike stručne pomoći (Maier, 1987, prema Žižak, Tasić, Koller-Trbović; 1996).

Iako ne postoje istraživanja koja se bave iskustvom odgajatelja u radu sa životnom knjigom, Rose (2012) naglašava važnost odgajatelja u životu djeteta te u procesu izrade životne knjige, jer oni najbolje mogu podržati djecu u svemu što može proizaći tijekom rada na životnoj knjizi. Odgajatelj je konstanta u djetetovom životu i osoba koja viđa dijete svaki dan, poznaje ga bolje od većine jer ima priliku vidjeti dijete prilikom uspona i padova, kriza i sretnih događaja, poznaje dinamiku obitelji, kao i zbivanja u školi. Odgajatelj može biti osoba najbliža djetetovoj percepciji brižnog roditelja.

5. O projektu „Lifebook for Youth“

Pod okriljem nizozemske organizacije civilnog društva *Vereniging voor Jeugd-en Kinderzorg* u Hrvatskoj su se početkom 2000-ih, pet godina zaredom, provodili ljetni Kampovi otpornosti za djecu i mlade iz udomiteljskih obitelji i dječjih domova iz Hrvatske i okolnih zemalja. Glavni fokus rada bio je na korištenju specifičnih načina izgradnje otpornosti kroz kreativne radionice, osnaživanje, obnavljanje i pronalaženje snage u prirodi te kroz međusobna druženja. Otpornost je dinamičan proces transakcije između djeteta i njegove okoline tijekom određenog vremena, što utječe na njegove kapacitete uspješne prilagodbe i funkcioniranja unatoč izloženosti rizicima i iskustvu kroničnog stresa i nedaća. Iako je povezan s izloženosti riziku, koncept otpornosti je fokusiran na jakosti, a ne na slabosti, te na razumijevanje zdravog razvoja, odnosno pozitivnog razvojnog ishoda (Aisenberg i Herrenkohl, 2008, prema Žižak i sur., 2010).

Otpornost je urođena sposobnost djeteta/osobe koja podrazumijeva pozitivno nošenje s teškim situacijama i događajima, ali podrazumijeva i stjecanje snage iz tog iskustva. U tu svrhu izrađen je format životne knjige koji prikladan za rad s ciljanom populacijom (djecom i mladima iz dječjih domova i udomiteljskih obitelji). Za potrebe projekta, životna knjiga je morala zadovoljiti sljedeće elemente:

- Moguće ga je ispuniti tijekom tjedan dana ili u 5 blokova po 3 sata;
- Prikladan je za rad u malim grupama djece (5 članova);
- Razumljiv je i privlačan djeci i adolescentima u dobi od 7 do 18 godina;
- Jednostavan je, a istovremeno dubok i osoban.

U ovom slučaju radna knjiga Lifebook je fokusirana isključivo na pozitivne događaje i aspekte iz prošlosti djece i adolescenata. Djeca i mladi s bolnim i teškim iskustvima iz prošlosti poput djece iz Kampova otpornosti, često se srame svoje prošlosti i svoje biološke obitelji. Bol i sram koje osjećaju utječu na njihovo samopoštovanje i dodatno im otežavaju razvoj zdrave, jake i samosvjesne osobnosti. Glavni cilj rada s djecom bio je da ona postanu svjesna svojih pozitivnih strana i osobina, lijepih događaja i iskustava s različitim ljudima u njihovim životima. Uz to, intencija je bila da sebe dožive kao snagu i važan resurs. Tako im je Lifebook trebao omogućiti novi, drugačiji, ali i prošireni pogled na vlastitu prošlost iz koje mogu crpiti snagu i pouzdanje za budućnost (Poldervaart-Pavic, 2011).

Osim kreirane radne knjige Lifebook koju djeca ispunjavaju i ostaje u njihovom vlasništvu, kreirane su i radionice koje sadrže aktivnosti koje vode djecu u ispunjavanju Lifebooka. Ova metoda životne knjige (Lifebook) provodi se isključivo u grupnom kontekstu.

Lifebook radnja knjiga sadrži pet modula s točno određenim temama i sadržajima koji djeci i mladima omogućavaju evociranje pozitivnih uspomena i razmišljanja. Uvodni modul sadrži teme „Moj život do sad“ i „Moji najbolji prijatelji“, te se djeci pruža prilika da se predstave grupi, kao i iznošenje priča, anegdota i sjećanja o vlastitom djetinjstvu, a uz to obuhvaća i rad na temi prijateljstva i prepoznavanja kvaliteta prijatelja. Drugi modul obuhvaća temu „Moja škola“ i „Moja kreativna strana“ prilikom čega se fokus stavlja isključivo na pozitivne i lijepe trenutke vezane za školovanje, duhovite anegdote i uspomene, a u kreativnom dijelu sudionicima se na izbor daje pregršt kreativnih metoda i kanala, kao i slobodne teme, pa tako djeca i mladi mogu crtati, sastavljati kolaž, pisati pisme, pjesme ili nešto drugo što odluče po vlastitom izboru. Idući modul bavi se temom „Životinje“, „Moja obitelj“ i „Moja socijalna mreža“. Prva tema pruža priliku za izražavanje vlastitih iskustava sa životinjama, npr. je li dijete ili mlada osoba imala kućnog ljubimca, koja životinja mu/joj je najdraža, kao i to sa simbolom koje životinje bi se mogao/la poistovjetiti. Tema obitelji podrazumijeva diskusiju o tome što je uopće pojam obitelji, a tijekom rada djecu se potiče na prizivanje lijepih uspomena i sjećanja na biološku obitelj, kao i traženje sličnosti sa članovima obitelji. Rad na temi socijalne mreže potiče promišljanje o socijalnoj podršci koje dijete ili mlada osoba ima, kao i razmišljanje o važnim osobama u njihovim životima, o tome koje osobe smatraju najbližijima i slično. Četvrta tema obuhvaća teme „Moje misli“ i „Moje bogatstvo“. Ovaj modul provodi se u obliku malih ceremonija u prirodi kada se pažnja usmjerava na međusobno dijeljenje i slušanje. Rad je usmjeren na promatranje vlastitih misli, briga koje se javljaju, prijedlog načina nošenja s brigama i promjenom načina nošenja s izazovima, kao i osvještavanje vlastitih kvaliteta, snaga i pozitivnih osobina. Posljednji dan obrađuju se teme „Gdje sam živio/živjela“, „Moj dom“ i „Moja budućnost“. Tijekom ovog modula djeca se prisjećaju mjesta u kojima su živjela, sjećanja i priča vezanih uz njih, zatim slijedi promatranje mjesta u kojem trenutno žive, kao i njegovih kvaliteta, a na kraju se pažnja preusmjerava na planiranje vlastite budućnosti, odgovaranje na pitanja vezana uz to što bi željeli raditi, te sastavljanje 3 želje za budućnost. Nakon razmišljanja o budućnosti, slijedi ispunjavanje završne strane radne bilježnice, kao i završni krug dijeljenja dojmova te opraštanje svih sudionika.

Kako bi program rada i Lifebook radna knjiga bila dostupna što većem broju mladih, voditelji spomenute organizacije Lifebook for Youth odlučili su educirati stručnjake koji rade s djecom i mladima u izvanobiteljskoj skrbi kako bi na svom radnom mjestu, sa što većim brojem mladih, mogli primjenjivati ovu metodu rada.

U Republici Hrvatskoj edukacija je održana 2012. godine, nakon što su stručnjaci iz Nizozemske i Bugarske bili osposobljeni, a uslijedila je edukacija u Republici Srbiji, Bosni i Hercegovini, a nakon nekoliko godina bila je organizirana edukacija stručnjaka u još nekoliko zemalja poput Južnoafričke Republike, Libije i Cipra.

Tijekom dva bloka edukacije u Republici Hrvatskoj osposobljeno je 40 – ak stručnjaka za primjenu Lifebook metode, a koji su unutar treninga imali obvezu primijeniti Lifebook s djecom i mladima u svom neposrednom radu.

6. Metodologija provedbe istraživanja

6.1. Istraživački cilj

Metoda osobne životne priče široko je prihvaćena u radu s djecom i mladima u izvanobiteljskoj skrbi. U nekim državama svijeta njena primjena čak je zakonski određena. No, unatoč prisutnosti ove metode u praksi proteklih nekoliko desetljeća, postoji kroničan nedostatak istraživanja o istoj. Malobrojna istraživanja koja su dosad provedena uglavnom su orijentirana na iskustvo udomitelja, posvojitelja i djece, dok samo poneka, uključuju i percepciju stručnjaka, najčešće socijalnih radnika ili psihologa. Navedena istraživanja opisana su u prethodnom poglavlju, no i ona imaju brojna ograničenja.

Upravo zbog nedostatnosti podataka i potrebe za produblivanjem spoznaje o iskustvima stručnjaka, a naročito odgajatelja u radu s metodom osobne životne priče, cilj istraživanja je predstaviti iskustva odgajatelja u primjeni metode, konkretno opisane metode Lifebook radne knjige.

6.2. Istraživačka pitanja

U skladu s navedenim ciljem istraživačka pitanja ovog rada su:

- koje prednosti odgajatelji prepoznaju u primjeni biografskih tehnika u radu s djecom i mladima u izvanobiteljskoj skrbi te

- što odgajateljima predstavlja poteškoće u primjeni biografskih tehnika u radu s djecom i mladima u izvanobiteljskoj skrbi.

6.3. Prikupljanje podataka i način provedbe istraživanja

Da bi se odgovorilo na postavljena istraživačka pitanja, provedena je fokusna grupa sa stručnim djelatnicima u području izvanobiteljske skrbi za djecu i mlade. Fokusna grupa održana je u sklopu Erasmus+ programa 'Biography work: If we know where we came from we better know where to go', na kampu za mlade gdje su stručni djelatnici iz Bosne i Hercegovine, Bugarske, Nizozemske, Srbije i Hrvatske primjenjivali navedenu metodu rada. Kamp, u trajanju od pet dana (kako bi se provelo ranije opisanih 5 modula), održao se u listopadu 2019. godine u Tribunju (Hrvatska). Na njemu je sudjelovalo po četvero mladih i dvoje stručnih djelatnika/odgajatelja iz svake zemlje.

Osim provedbe modula kako bi mladi ispunili Lifebook, cilj kampa je bio steći uvid u iskustva provedbe i kreirati smjernice za unaprjeđenje metode. U tu svrhu provedene su fokusne grupe sa svim sudionicima: četiri fokusne grupe s mladima i jedna sa stručnim djelatnicima. Fokusne grupe je provodila istraživačica upoznata s Lifebook metodom rada, a koja u to vrijeme nije bila direktno uključena u organizaciju kampa niti u provedbu modula.

Da bi se ostvarila svrha ovog diplomskog rada, koristit će se fokusna grupa provedena sa stručnim djelatnicima. Ona je trajala 60 minuta, prema unaprijed definiranom protokolu. Pitanja protokola za fokusnu grupu odnosila su se na nekoliko područja: sadržaj modula i duljinu modula/trajanja izrade Lifebooka; ugodne i lake teme za rad te teške teme; izazovne situacije u procesu provedbe Lifebook modula te načini nošenja s izazovnim situacijama u radu; načini rada s mladima na ranijim teškim životnim iskustvima, korisnost Lifebook modula u prevladavanju teških životnih iskustava, osobni i profesionalni dobitci od rada na Lifebooku, ideje za promjene u sadržaju modula ili radne knjige Lifebook.

Fokusna grupa je snimljena te prepisana. Važno je napomenuti kako je fokusna grupa vođena na engleskom jeziku te je naknadno prevedena na hrvatski. Taj materijal, veličine 24 stranice teksta, font Calibri (11), 7 143 riječi, poslužio je za odgovaranje na istraživačka pitanja.

6.4. Sudionici istraživanja

Sudionici fokusne grupe bili su stručni djelatnici koji rade s djecom i mladima bez odgovarajuće roditeljske skrbi iz pet zemalja: Bosne i Hercegovine, Bugarske, Hrvatske, Nizozemske i Srbije. Ukupno je sudjelovalo 10 stručnjaka, koji su po svom primarnom obrazovanju socijalni radnici, psiholozi ili socijalni pedagozi. Uz to, svi sudionici završili su trening za provedbu Lifebook-a s djecom i mladima te ga primjenjuju u svom svakodnevnom radu. Sudionici fokusne grupe su primarno bili zaposleni kao odgajatelji u ustanovama za smještaj djece i mladih bez odgovarajuće roditeljske skrbi, ali bilo je i stručnjaka koji rade na organizaciji udomiteljstva što je prvenstveno ovisilo o načinu organizacije rada i provedbe Lifebook-a u pojedinoj zemlji.

6.5. Obrada podataka

Podaci su obrađeni metodom tematske analize koja podrazumijeva kategorizaciju podataka u određeni broj tema ili deskriptivnih kategorija te tako omogućava identifikaciju, analizu i izvještavanje o kodovima u kvalitativnim podacima (Braun i Clarke, 2006). Lacey i Luff (2007) definiraju princip analize podataka u tematskoj analizi koji se sastoji od pet ključnih koraka, a koji su slijeđeni u obradi podataka ovog rada: 1. Upoznavanje s građom; 2. Postavljanje tematskog okvira za kodiranje na temelju tema definiranih prije prikupljanja podataka te na temelju tema koje su se pojavile u podacima; 3. Indeksiranje, odnosno identificiranje specifičnih dijelova građe koji korespondiraju s temama; 4. Unošenje teksta u tematske tablice; 5. Povezivanje i interpretiranje kategorija, kodova, asocijacija, koncepata i objašnjenja fenomena.

Definirani okvir za analizu sastojao se od 2 teme: (1) Prednosti u primjeni Lifebook metode i (2) Nedostatci u primjeni Lifebook metode što odgovara postavljenim istraživačkim pitanjima.

7. Rezultati istraživanja

Tijekom obrade podataka prepoznate su teme koje se odnose na prednosti i nedostatke koje su voditelji Lifebook grupa prepoznali u provedbi Lifebook metode. Radi lakšeg praćenja dobivenih rezultata, podteme, dobivene kategorije i kodovi bit će prikazani u tablicama 1 i 2. Svaka od navedenih tema sastoji se od kategorija koje su unutar teksta označene podebljanim

slovima, dok se svaka kategorija sastoji od kodova koji su unutar teksta označeni ukošenim podebljanim slovima.

7.1. Prednosti u primjeni Lifebook metode

Slijedi prikaz prve teme istraživanja koja se tiče toga koje prednosti odgajatelji prepoznaju u primjeni Lifebook metode u radu s djecom i mladima u izvanobiteljskoj skrbi.

Tablica 1. Prikaz rezultata istraživanja – tema Prednosti u korištenju Lifebook metode

TEMA	KATEGORIJA	KODOVI
PREDNOSTI U KORIŠTENJU LIFEBOOK METODE	Povezivanje i olakšavanje rada s djetetom	* razgovor i dijeljenje * biranje kanala za izražavanje * prilika za intervenciju * korištenje dobivenih informacija u radu s djetetom * orijentacija na pozitivno kao poticaj za sudjelovanje * kombinacija Lifebook metode i drugih aktivnosti
	Jačanje djetetovih jakih strana	* izgradnja samopouzdanja i samopoštovanja * usvajanje pozitivnog pogleda
	Poučci i zaključci odgajatelja nakon primjene metode	* podsjetnik na osluškivanje potreba djece u svakodnevnom radu * podsjetnik za usmjeravanje na pozitivno * poticaj za osobni rast
	Međusobno povezivanje vršnjaka/članova grupe	* suradljivost i želja za radom * međusobna podrška * dijeljenje osobnih iskustava kao poticaj djeci za otvaranje

Kao što je vidljivo iz tablice, tema Prednosti u primjeni Lifebook metode sastoji se od četiri kategorije:

- **Povezivanje i olakšavanje rada s djetetom**
- **Jačanje djetetovih jakih strana**
- **Poučci i zaključci odgajatelja nakon primjene metode**
- **Međusobno povezivanje vršnjaka/članova grupe**

Kategorija **Povezivanje i olakšavanje rada s djetetom** odnosi se na to što su sve odgajatelji prepoznali kao čimbenike koji su im olakšali rad s djecom te povezivanje s njima, kao i

prednosti koje su proizašle iz provedbe metode a tiču se prilika za djecu i mlade, kao i odnos voditelja grupe s članovima. Navedena kategorija obuhvaća pet kodova:

- *razgovor i dijeljenje,*
- *biranje kanala za izražavanje,*
- *korištenje dobivenih informacija u radu s djetetom,*
- *orijentacija na pozitivno kao poticaj za sudjelovanje,*
- *kombinacija Lifebook metode i drugih aktivnosti.*

Odgajatelji navode kako primjena Lifebook metode pruža sjajnu priliku za *razgovor i dijeljenje* osobnih iskustava i osjećaja o raznim temama. Lifebook radna bilježnica, kao i zadatci, aktivnosti i teme predviđene u istoj, otvaraju prostor za interakciju i komunikaciju, o čemu najbolje govori iduća izjava jedne od sudionica fokusne grupe: *Jako je dobar ugođaj za to. Žele razgovarati o svakoj... Svakoj temi, svim temama. Neki od njih o emocijama... razgovaraju o tome i sinoć su rekli, ovaj, rekli su puno dobrih stvari, mišljenja i definicija, svojih situacija, na dobar način, i to je dobro, razgovaramo o svakoj temi (9)*. Vidljivo je kako ispunjavanje Lifebook radne bilježnice potiče razgovor i razmišljanje djece i mladih o širokom spektru tema, kao i dijeljenje istog s voditeljima grupa i ostalim članovima grupe, što pruža priliku za boljim upoznavanjem djece od strane odgajatelja, kao i međusobno upoznavanje djece.

Rad na Lifebooku omogućuje *biranje kanala za izražavanje*, jer pruža priliku i poticaj djeci za istraživanje i biranje načina izražavanja koje im najbolje odgovara. Navedeno se najbolje može ogledati u idućoj izjavi: „ *U našoj grupi su bili jako kreativni, mislim da je taj dan bio najbolji, jer nije bilo nikakvog pritiska, netko je napisao pjesmu, također raspravljali smo, onaj tko je napisao pjesmu je i pročitao pred svima, i da, bilo je jako dobro, dalo je nešto posebno, a i s obzirom da je sve emocionalno, treba i misliti, ponekad je teško, a onda tako pola sata samo sjediš i..da, znate, bilo je jako lijepo.. (9)*. Odgajatelji smatraju kako je Lifebook izvrsna prilika za dijete ili mladu osobu da se kreativno izrazi putem kanala po vlastitom izboru, što je ujedno i sjajan način za olakšavanje procesa rada koji zahtijeva mnogo razmišljanja i emocionalnog angažmana. Jasno je i kako kreativni i umjetnički izražaj ima opuštajući učinak, stoga ne čudi kako odgajatelji izvještavaju o tome kako su kreativne aktivnosti doprinijele stvaranju opušteno atmosfere i „lijepog“ osjećaja.

Idući kod **korištenje dobivenih informacija u radu s djetetom** vrlo slikovito opisuje izjava jednog od odgajatelja: „...na primjer, saznamo da neko dijete, ali ne u ovoj grupi nego prije, spomenuo sam to ranije, neka djeca u našem domu nikad nisu imala rođendansku zabavu. To je bilo više puta, nije bio jedan slučaj nego dva ili tri, a to vjerojatno ne bih znao da nisam koristio Lifebook i ovaj, teme koje se tiču rođendana.. i onda smo, kao, s rođendanskom tortom i svijećama, dakle iskoristili smo te informacije kako bi organizirali rođendanske zabave za djecu u domu. Tako da, bilo je od velike pomoći, samo zbog tog alata (8). Vidljivo je kako odgajatelji prepoznaju da u procesu izrade životne knjige dobivaju mnogo informacija o djetetu i njegovom životu koje inače možda ne bi uspjeli dobiti, ili ih nisu dobili prije iskustva rada s ovom metodom, a prepoznaju ih kao vrlo značajne za daljnji rad s djetetom. Svakodnevni rad odgajatelja često je ispunjen raznim obvezama i izazovima pri čemu dublje upoznavanje djeteta nije u prvom planu, a proces Lifebook metode u fokus vraća dijete i njegovu priču. Bolje poznavanje djeteta omogućava odgajatelju i bolje razumijevanje kao i postupanje prema njemu, što je značajna vrijednost provedbe Lifebook metode koja se može protezati u daljnjem radu odgajatelja s djecom i mladima u izvanobiteljskoj skrbi.

Prednost u radu s Lifebookom je svakako **orijentacija na pozitivno kao poticaj za sudjelovanje**, a tiče se toga što su odgajatelji prepoznali kako je usmjeravanje na pozitivne aspekte djece i mladih u izvanobiteljskoj skrbi za njih vrlo poticajno za aktivno sudjelovanje i dijeljenje u procesu provedbe Lifebooka. Navedeno se može potkrijepiti tvrdnjama odgajatelja: „Sviđa im se zato što svaki dan netko s njima razgovara o slabostima, problemima (...) i obično su zatvoreni, da, ali kad razgovaramo o životu, budućnosti i nečem pozitivnom, optimističnom, onda oni žele razgovarati (7)“, *Ovaj, oni očekuju od nas (...) teške razgovore.. I, ovaj, kad počnemo pričati pozitivno, s osmijehom, s kreativnim rješenjima, kada prepoznamo njihove snage, kada razmjenjujemo svoja iskustva, ovaj, sviđa im se to.. I onda, žele više razgovarati, jer su ponosni na svoje kvalitete (4).* Vidljivo je kako odgajatelji smatraju da je orijentacija na pozitivne aspekte vrlo osvježavajuća za djecu i mlade koji se u svakodnevnom životu često suočavaju s raznim problemima. Takva promjena u perspektivi potiče otvaranje djece i mladih. Neupitno je kako su odgajatelji u svakodnevnom radu često zaokupljeni poteškoćama i problemima koji se trebaju rješavati, a sudjelovanje u provedbi Lifebook metode odgajateljima je osvijestilo činjenicu koliko djeca i mladi pokažu interesa i motivacije kada se pažnja usmjeri na njihove kvalitete i jake strane te im se pristupi na pozitivan način.

Stručnjaci su kao prednost istakli i mogućnost **kombiniranja Lifebook metode i drugih aktivnosti** u radu te to pospješuje dinamiku i uspješnost provedbe metode. O tome najbolje govori slijedeća izjava: „*Shvatili smo da je bolje stati i odmoriti pet minuta ili ubaciti „energizer“, nešto da izbace energiju*“ (3). Može se razaznati kako ubacivanje aktivnosti koje nisu usko vezane uz temu radne bilježnice povoljno djeluje na razinu energije djece i mladih, a time i na njihovo kvalitetnije sudjelovanje u procesu. Prepoznato je kako provedba Lifebook metode pruža mogućnost da se spoje razne aktivnosti sukladno potrebama djece i mladih.

Iduća kategorija koja govori o prednostima primjene Lifebook metode rada, odnosi se na **Jačanje djetetovih jakih strana** što su odgajatelji prepoznali kao pozitivne utjecaje Lifebook metode na djecu i mlade. Ova kategorija sumira slaganje stručnjaka na koje sve aspekte djece i mladih je metoda ostavila pozitivan učinak, a sastoji se od dva koda:

- **izgradnja samopouzdanja,**
- **usvajanje pozitivnog pogleda.**

Prvi kod **izgradnja samopouzdanja i samopoštovanja** odražava iskustva i mišljenja stručnjaka o tome kako sudjelovanje u procesu izrade Lifebooka vrlo povoljno utječe na samopouzdanje i samopoštovanje djece i mladih, usmjeravanjem na često zanemarene pozitivne strane. Takav dojam najbolje je opisan u idućim izjavama: „... *mladi, oni imaju tako nisko samopoštovanje, misle da su ružni, bezvrijedni (...) i vidim da Lifebook može uzrokovati malu promjenu, a nekad i veliku promjenu, da kažu, oh wow, da im mogu dati feedback, na pozitivan način, ja vrijedim, ja... izgraditi samopoštovanje* (4); „*Alat za izgradnju samopoštovanja*“ (8). Iz navedenih izjava može se zaključiti kako su odgajatelji tijekom primjene metode uvidjeli pozitivan utjecaj na samopouzdanje djece i mladih, a oko toga je primjetno slaganje većine sudionika fokusne grupe.

Uz to, rad na Lifebooku omogućava **usvajanje pozitivnog pogleda**, odnosno omogućuje mijenjanje percepcije djece i mladih u pozitivnom smjeru. Većina odgajatelja izvještava kako su u procesu provedbe metode prepoznali kako vlastitim primjerom i inzistiranjem na pozitivnom pristupu, mogu potaknuti djecu i mlade na isto. Navedeno se može iščitati u sljedećim izjavama: *Rekli su mi, mladi, većina vremena, na poslu, koristi se za (...) loša ponašanja. Vrijeme je za učiniti nešto pozitivno i oni to stvarno trebaju.. Većina djece ima loše ponašanje, znate, i zato mislim da je Lifebook dobra prilika (...) da koristimo u svakodnevnom radu, davanje komplimenata i...* (6); „*Stvar je mindseta, zar ne? Radi se o*

mindsetu, pomogneš im promijeniti mindset (2); „S Lifebookom imamo priliku koristiti dobre stvari, učiti ih o dobrim načinima, znate“ (7). Vidljivo je kako odgajatelji prepoznaju mogućnost stvaranja pozitivnog utjecaja na djecu i njihovu perspektivu, zaokretom fokusa na dobre i pozitivne aspekte, što može rezultirati njihovom promjenom načina razmišljanja.

Iduća kategorija **Poučci i zaključci odgajatelja nakon primjene metode** sažima odgovore odgajatelja koji se tiču prednosti koje su prepoznali za sebe, a tiču se i profesionalnog i osobnog konteksta. Radi se o tome što su oni dobili od cijelog procesa sudjelovanja i rada s metodom. Ova kategorija sastoji se od četiri koda:

- *podsjetnik na oslušivanje potreba djece u svakodnevnom radu,*
- *podsjetnik na usmjeravanje na pozitivno,*
- *poticaj za osobni rast,*

Tako stručnjaci smatraju da im je rad s Lifebookom *podsjetnik na oslušivanje potreba djece u svakodnevnom radu*. Stručnjaci opisuju kako ih je provedba Lifebook metode podsjetila na potrebu za boljim oslušivanjem potreba djece s kojima rade u svakodnevnom životu, a to je dio koji često zanemare zbog zahtjeva i tempa posla. Odgajatelji sami priznaju kako ih tempo posla često ponese te kako su usmjereni na obavljanje svih zadataka i rješavanje tekućih problema, pri čemu potrebe djece često ostanu zanemarene. O tome najbolje svjedoči ova izjava: „...*da stvorimo vrijeme i pažnju za trenutak, ne sve, sve što moramo napraviti (...) Ponekad želim ići brže, brže od djece, i znam da je to moja stvar, a sad, radeći s Lifebookom, shvatila sam, uspori, uspori, uspori.* (7) Možemo pretpostaviti kako je rad s metodom podsjetio odgajatelje da u svakodnevnom radu s djecom uspore i uistinu se posvete djeci i njihovim potrebama, što je svakako velika vrijednost za daljnji rad odgajatelja, kao i život djece i mladih s kojima će raditi.

Podsjetnik na usmjeravanje na pozitivno također se tiče toga što su odgajatelji u procesu provedbe metode prepoznali kao pouku koju mogu primijeniti svakodnevno u radu s djecom i mladima u izvanobiteljskoj skrbi, ali i osobnom životu. Radi se prvenstveno o prepoznavanju i osvještavanju kako se vrlo često u odgajateljskom poslu pažnja usmjerava na probleme i negativna ponašanja, dok je Lifebook poslužio kao podsjetnik na primjećivanje pozitivnih strana i kvaliteta djece i mladih. Navedeno potkrepljuju iduće izjave: „*Jako je dobro za naš posao da iskusimo Lifebook u svakodnevnom radu.. Jer naš posao je... svaki dan moramo raditi neke teške stvari... Osvježenje, drugi pristup, Lifebook je to. Lifebook je nešto u što*

vjerujem, kako se treba raditi s djetetom. Znae, vjerujem, da trebamo pomoći djeci s pozitivnim pristupom u životu i pokušavam svaki dan, puno aktivnosti i staviti im osmijeh na lice“ (7); Ja mislim da, ovaj, mislim mi iz pomažućih profesija smo vrlo često skloni da svakog i svuda gledamo kroz nekakvu lupu i da procjenjujemo, ovaj, najčešće čini mi se da tražimo upravo kod osoba koje upoznajemo, bar se meni tako čini, šta mu fali, čak i ovako u svakodnevnoj komunikaciji, ne mislim na posao, tako da Lifebook je meni pomogao ustvari da se fokusiram na ono pozitivno... da nekako prvo kroz tu lupu tražim to nešto pozitivno i dam priliku ustvari i šansu nekom“(10, „Shvatila sam da trebam davati svojoj djeci više komplimenata. Da, to također vrijedi i za sebe, za mene.. Da shvatim, koliko je važno usmjeriti se na dobre strane ljudi, na.. to je ono zašto smo ovdje. I.. kad se usmjerim na to, vidim, puno više prekrasnih aspekata svakog, mladih, djece...“ (4). Izjave odgajatelja govore o tome kako ih Lifebook metoda podsjeća na povratak pozitivnom, što se vrlo često zanemari u odgajateljskom poslu koji je vrlo često ispunjen poteškoćama i problemima, a što se također može vrlo pozitivno odraziti na njihov rad i odnos s djecom i mladima. Već je prepoznato kako djeca i mladi jako dobro reagiraju kada se za promjenu fokus stavi na njihove kvalitete i pozitivne strane. Osim toga, značajno je primijetiti je kako je provedba Lifebook metode odgajateljima dala jasan podsjetnik za vraćanje pažnje na pozitivne aspekte ne samo u radu s djecom i mladima već i u svakodnevnom životu i ulogama koje se ne tiču samo posla.

Iduća vrijednost koju su odgajatelji prepoznali u radu s Lifebook metodom definirana je kodom **poticaj za osobni rast**, što govori kako su neki odgajatelji sudjelovanje u provedbi metode shvatili i kao priliku za vlastiti razvoj. O tome slikovito govori izjava jednog odgajatelja: „Ja sam također zahvalan i rekao sam to ali stalno moram razgovarati o anksioznosti, depresiji, traumati, stresu, to utječe na mene, naravno. Čovjek sam, znate, nisam robot, pa umjesto da razgovaramo o radosti i sreći, što je sreća.. Što je radost, što je.. zahvalnost, mislim, što znači biti dobar..u društvu, u krugu prijatelja, u ljubavi, ajmo razgovarati o ljubavi, ne mržnji, i.. Tako da, za mene osobno, osjećam osobni rast jer riječ je o interakciji (8). Iz ove izjave vidljivo je kako neki odgajatelji povratak pozitivnom u radu s djecom i interakciju o lijepim stranama života smatraju i prilikom za osobni rast.

Posljednja kategorija prve teme **Medusobno povezivanje članova grupe** usko je vezana uz grupni kontekst provedbe Lifebook metode. Odgajatelji su prepoznali razne prednosti koje proizlaze iz grupne interakcije, sadržane u tri koda

- **suradljivost i želja za radom,**
- **međusobna podrška,**
- **dijeljenje osobnih iskustava kao poticaj djeci za otvaranje.**

Odgajatelji su kao značajan čimbenik koji pozitivno utječe na proces provedbe Lifebook metode prepoznali **suradljivost i želju za radom**. Većina odgajatelja izjavila je kako prijemčljivost za rad doprinosi ublažavanju razlika između članova grupe, stvara otvorenu i opuštenu atmosferu rada, što su značajne odlike grupnog rada. Osim toga, odgajatelji su prepoznali kako je interes i aktivno sudjelovanje članova grupe za njih bio olakšavajući čimbenik u procesu vođenja grupe. Navedeno potvrđuje izjava jedne od voditeljica grupa: „*Mi smo imali sreću da su vrlo suradljivi, prijemčivi su za rad i onda je taj balans nastao tako zato što smo dobili puno toga od njih, upravo zato što su tako otvoreni, opušteni, šta ja znam, i onda oni sami te razlike među sobom malo ublažavaju*“ (7).

Većina odgajatelja prepoznala je kako je **međusobna podrška** članova grupe poticajno djelovala na proces provedbe Lifebook metode. Vršnjačka podrška prepoznata je kao vrlo važna značajka u procesu grupne provedbe Lifebook metode, a prema iskustvu odgajatelja očituje se naročito u prihvaćanju članova koji slabije sudjeluju i manje se otvaraju. Međusobna podrška članova grupe ključan je element rada u grupi, a u kontekstu iskustva odgajatelja jasno je kako to značajno olakšava vođenje grupe te pospješuje kvalitetu provedbe metode. Navedeno možemo iščitati u izjavi: „*Ovaj, djeca iz naše grupe su isto vrlo specifična i imamo jednog dečaka koji je imao jednu svježju traumu, veliki gubitak, i jako je zatvoren, daje kratke odgovore, ne reagira na poticaj, i mi to ne forsiramo...u prvom modulu je bio dobar kada je govorio o sebi i kada je mogao sa slike da objasni ono što i mi sami negdje vidimo, tu se nekako dobro osjećao, ovaj, djeca ga u tome podržavaju, mislim onako nekako, poštuju to što nikog od nas ne želi da pusti u osobni prostor i to je jako dobro zato što podržavaju jedni druge*“ (10).

Odgajatelji su prepoznali kako **dijeljenje osobnih iskustava** služi **kao poticaj djeci za otvaranje**. Pokazivanje vlastite ranjivosti pomagača jača odnos povjerenja korisnika, stoga ne čudi primjedba odgajatelja da dijeljenje vlastitih iskustava i emocija rezultira pojačanom motivacijom djece i mladih za vlastitim dijeljenjem: „*Vole čuti nešto o našem privatnom životu u nekoj situaciji i u tom trenutku su jako motivirani da podijele neka mišljenja i osjećaju se dobro u toj situaciji. Mislim da im ne treba puno toga, ali malo, to je jako bitno za njih*“ (7).

7.2. Poteškoće u primjeni Lifebook metode

Slijedi prikaz druge teme istraživanja koja se tiče toga koje poteškoće odgajatelji prepoznaju u primjeni Lifebook metode u radu s djecom i mladima u izvanobiteljskoj skrbi.

Tablica 2. Prikaz rezultata istraživanja – Tema Poteškoće u primjeni Lifebook metode

TEMA	KATEGORIJA	KODOVI
POTEŠKOĆE VEZANE UZ PRIMJENU LB METODE	Poteškoće vezane uz sadržaj	*zahtjevnost sadržaja *poteškoće u ostvarenju svrhe zadatka
	Poteškoće vezane uz proces	*doticanje traume i snažne emocionalne reakcije *nošenje s traumom *nejednako sudjelovanje članova *međusobno nepoznavanje
	Povećanje kompetencija odgajatelja za provedbu	*fleksibilnost u provedbi *potreba za povećanjem znanja odgajatelja oko načina nošenja s traumama

Tema Nedostatci u primjeni Lifebook metode može se predstaviti kroz tri kategorije:

- **Poteškoće vezane uz sadržaj**
- **Poteškoće vezane uz proces**
- **Povećanje kompetencija odgajatelja za provedbu**

Kategorija **Poteškoće vezane uz sadržaj** odnosi se na to što su odgajatelji prepoznali kao izazove u provedbi metode, a vezane uz sadržaj Lifebook radne bilježnice. Navedena kategorija obuhvaća dva koda:

- *zahtjevnost sadržaja,*
- *poteškoće u ostvarenju svrhe zadatka.*

Zahtjevnost sadržaja tiče se toga što su odgajatelji prepoznali kako su određeni sadržaji prezahtjevni za djecu i mlade, a o tome najbolje govori iduća izjava: „*Koliko je teško zapravo (...) koliko je težak onaj krug podrške i važnih ljudi staviti i ovaj, nama, ljude koji su nam važni pa negdje se preispitujemo da li su to... da li smo u dobar krug po blizini stavili ljude... Mi imamo puno bliskih ljudi, imamo porodice, imamo svoju djecu, prijatelje, kumove, kako god, i, ovaj, teško nam je da od tih silnih ljudi odaberemo i napravimo neki prioritet, ovaj,*

onda mi je bilo jasno koliko je njima teško kada oni to rade, ovaj, da od tako malo ljudi iz njihovog okruženja koji su im važni odaberu nekog koga će da stave tu, a da ostalo ne ostane prazno i da ne misle da, da, ustvari to im nekako bude potvrda kad čini mi se na papiru napišu koliko su zapravo usamljeni, kad nemaju koga da tu stave“ (10). Navedeni citat opisuje anegdotu vezanu uz jedan od zadataka iz radne bilježnice Lifebook, pri čemu je odgajateljica primijetila kako je zadatak zahtjevan i za odrasle ljude s vrlo razvijenom socijalnom mrežom, a naročito za djecu i mlade u izvanobiteljskoj skrbi.

Nastavno na zahtjevnost sadržaja, stručnjaci su izvještavali o **poteškoćama u ostvarenju svrhe zadatka**. O njemu najbolje govori citat jedne od odgajateljica: „Ponekad, ovaj, moje iskustvo je da mladi stave sve u tu mrežu... Imali smo dečka u grupi koji je stavio, u sredinu sam ja i onda sve isto.. uh, idući krug su prijatelji i to je sve.. Nema obitelji i svi su prijatelji, znate.. nije mogao procijeniti“ (3). Kod upućuje na važnost diskusija, objašnjavanja i prorade da bi se mogla ispuniti svrha određenog zadatka unutar Lifebook – a.

Osim poteškoća vezanih uz sadržaj Lifebooka, odgajatelji su prepoznali i **Poteškoće vezane uz proces**, što je naziv iduće kategorije u temi poteškoća u primjeni metode. Ta kategorija može se objasniti kroz četiri koda:

- **doticanje traume i snažne emocionalne reakcije,**
- **nošenje s traumom,**
- **nejednako sudjelovanje članova,**
- **međusobno nepoznavanje.**

Prvi kod u navedenoj kategoriji je **doticanje traume i snažne emocionalne reakcije** te se tiče vrlo bitne tematike oko koje se slažu svi sudionici fokusne grupe. Stručnjaci izvještavaju o čestom evociranju trauma tijekom rada s grupom na ispunjavanju Lifebook radne bilježnice, a o tome najjasnije govori izjava jedne ispitanice: „Lifebook, vidite, nije terapijski, ali, ovaj, ponekad se spomenu stvari.. imate djecu u grupi sa svježom ili starom traumom..“ (2). Vidljivo je kako se, iako je Lifebook metoda usmjerena isključivo na pozitivne aspekte, neizbježno pojavljuju traume koje su djeca i mladi u izvanobiteljskoj skrbi proživjeli tijekom odrastanja. Kada mladi rade na sebi i grade svoj identitet teško je, unatoč orijentaciji na pozitivno, izbjeći teme koje ih potencijalno podsjećaju na prethodna teška iskustva.

To zna izazvati i snažne emocionalne reakcije u procesu provedbe metode, o čemu svjedoči slijedeći citat: „Kasnije je to bila djevojka u našoj grupi, puno stvari se dogodilo, plakala je...

slomila se, znate, tako da, to, to je „triggeriralo“ nešto, i u ovakvom okruženju, ovako raditi, ne možeš izaći, ne možeš pobjeći, tako da moraš, da, jako je konfrontirajuće, ovaj, tako da je to nešto za primijetiti, i ovaj, nitko to nije mogao predvidjeti, nekad je teško“ (2). Iz citirane izjave vidljivo je kako proces provedbe Lifebook metode može izazvati pojavu neočekivanih sjećanja i emocija, što predstavlja vrlo značajan izazov za odgajatelja, kao i cijelu grupu. U pitanju su vrlo teške emocije i iskustva, kao i zahtjevi koji se stavljaju pred voditelje grupe.

Uz to se nadovezuje kod **nošenje s traumom** koji reflektira izazove s kojima su se odgajatelji susretali prilikom pojave traumatskih iskustava i emocionalnih reakcija djece. Pojava neočekivanih situacija stavila je pred voditelje grupe zahtjev stvaranja vlastite strategije nošenja s istima. O tome saznajemo iz slijedećih primjera: *„Ja im ne dopustim da pričaju o traumi koliko žele, samo malo, i onda ako ide predaleko, preveliko, predložim individualni pristup kasnije, izvan grupe. Jer to nije stvar grupe. Drugi mogu biti zainteresirani, mogu slušati, pomoći, čak i pomoći nekim savjetima, podijeliti iskustva, ali onda, ne znam, možda 2-3 minute i onda zaustavim, ovaj, jer inače će biti čudna dinamika u grupi koju ne želiš“ (8); „Mislim da imamo malo istog iskustva da je netko rekao nešto, podijelio traumatično iskustvo, onda podijelim nešto od sebe i pokažem da je ok, da možeš prevladati, da nisi tvoj traumatski događaj“ (4). Vidljivo je kako su se odgajatelji redovno susretali s teškim temama koje djeca i mladi iznesu u grupi i razvili strategije nošenja s takvim životnim iskustvima mladih.*

Sljedeća teškoća koju su isticali stručnjaci u provedbi Lifebooka odnosi se na **nejednako sudjelovanje članova**, a sumira iskustvo odgajatelja u radu s djecom i mladima koji imaju zadržku da otvoreno sudjeluju u procesu kao i izazove oko stvaranja ravnoteže između članova koji ne sudjeluju u procesu istim intenzitetom. To je vidljivo iz slijedećih izjava: *„U našoj grupi imali smo.. četvoro mladih, dva momka i dvije djevojke, dvoje je previše pričalo (...) jedan momak (...) i jedna djevojka (...) ne vole pričati, znate.. I morali smo, ovaj, kontrolirati to. Znate, postići ravnotežu... između njih“ (6); „...postoji i mali rizik da oni, taj dio grupe koji je malo, da kažem jači, sigurniji u sebe, da utječe na ostatak grupe... Što je mislim normalno, ali treba voditi računa“ (7). Odgajatelji primijećuju kako je njihov zadatak raditi na poticanju (pod)jednagog sudjelovanja svih članova, stvaranjem ravnoteže između glasnijih i aktivnijih te tiših i pasivnijih članova. Različitost članova grupe neizbježan je dio grupnog rada, no zasigurno pred voditelje stavlja izazov ublažavanja tih različitosti, u najboljem interesu svih uključenih, kao i što bolje kvalitete samog procesa, a u ovom slučaju i provedbe Lifebook metode.*

Posljednja poteškoća koja se tiče samog procesa rada sadržana je u kodu **međusobno nepoznavanje**. Odgajatelji kao jedan od nedostataka ili poteškoća u procesu vide nepoznavanje djece međusobno, kao i djece i voditelja: „*Shvaćam da je ovo.. neka vrsta laboratorijske situacije, što smo stvorili, jer, upoznala sam grupe mladih, ali, ja ih ne poznajem, ni oni se međusobno ne poznaju*“ (4). Međusobno nepoznavanje prepoznato je kao čimbenik koji stvara dodatne teškoće u provedbi, stvara osjećaj nepripremljenosti za potencijalne situacije koje bi se mogle dogoditi. S obzirom da inače odgajatelji poznaju djecu s kojom provode Lifebook, kao i oni sebe međusobno, ovaj kod govori u prilog koliko je važno poznavati djecu s kojom se primjenjuje ova metoda.

Posljednja kategorija koja se tiče poteškoća u provedbi Lifebook metode nosi naziv **Povećanje kompetencija odgajatelja za provedbu** te govori o tome gdje stručnjaci vide da je potrebno povećati kompetencije kako bi primjena metode bila što kvalitetnija. Odgajatelji su tijekom vlastitog iskustva provedbe metode primijetili prostor i potrebu za poboljšanjem koji se tiče postupaka odgajatelja ili voditelja grupe. Ova kategorija sastoji se od dva koda:

- **fleksibilnost u provedbi,**
- **potreba za povećanjem znanja odgajatelja oko načina nošenja s teškim emocionalnim iskustvima djece i mladih.**

Fleksibilnost u provedbi sumira iskustva stručnjaka koji izvještavaju o potrebi za fleksibilnim pristupom u provedbi metode. Odgajatelji govore o potrebi za prilagodbom rada u raznim segmentima kao što je broj susreta, ubacivanje igara, prilagodba vremenskog okvira i drugo, ukoliko su potrebe grupe takve. Spremnost voditelja grupe na fleksibilnost u primjeni metode odražava se na kvalitetu i uspješnost procesa, kao i zadovoljstvo svih članova. Većina stručnjaka naglašava važnost adekvatnog odgovora na potrebe djece, što se očituje u prilagodbi procesa, sadržaja i tempa rada. O tome saznajemo iz sljedećih izjava: „*Moraš biti fleksibilan s grupom.. Kako rade, što trebaju, koliko brzo razmišljaju, koliko žele podijeliti, postoje teme o kojima puno razgovaraju a neke teme su malo teške, teške pod navodnicima, jer nisu spremni podijeliti sve. Tako da trebaš bit fleksibilan, ne tako strog, ovaj, što se tiče knjige, nego im dati prostora i vremena da.. da podijele što žele*“ (3); „*Shvaćam opet (...) da je jako važno da si fleksibilan i da se prilagodiš grupi, imaš.. tako da, ako trebaš osam susreta, onda imaj osam susreta, ako trebaju igre..*“ (4); *Ja stavljam naglasak na diskusiju, riječi su bolje od zadataka, kada odraduju samo zadatke, osjećaju se kao u školi, moraju to*

napraviti, a kada ostavim vremena za diskusiju, tada je više otvoreno, ovaj, diskusija, i osjećaj je bolji“ (8).

Potreba za usmjeravanjem odgajatelja oko načina nošenja s teškim emocionalnim iskustvima djece i mladih predstavlja mišljenje stručnjaka o tome kako je potrebno više informacija i smjernica u vezi nošenja s teškim iskustvima i emocijama koje se pojave u procesu provedbe Lifebook metode, kao i sugestija da se isto omogući u daljnjoj edukaciji stručnjaka: *„Mislim da, ono što sam naučio iz ovoga, također je to da treba staviti nešto u priručnik o tome. Treba biti barem jedna ili dvije rečenice o tome kako se nositi s traumom... da se usmjeri na individualan pristup kasnije“ (8).* Vidljivo je kako se odgajatelji nisu smatrali dovoljno pripremljenima na nošenje sa situacijama koje su se pojavile u procesu provedbe metode.

8. Rasprava

U ovom poglavlju raspravit će se izneseni rezultati u odnosu na problemska pitanja rada. Prvo problemsko pitanje odnosi se na to koje prednosti odgajatelji prepoznaju u primjeni biografskih tehnika u radu s djecom i mladima u izvanobiteljskoj skrbi. Odgovori na to pitanje sadržani su u temi naziva Prednosti u korištenju Lifebook metode, a kroz prepoznate kategorije na temelju analize vidljivo je kako odgajatelji ističu mogućnost povezivanja i olakšavanja rada s djetetom i jačanje djetetovih jakih strana. Te prednosti svakako doprinose kvaliteti odnosa odgajatelja s djetetom ili pak poboljšavaju dobrobit djeteta ili mlade osobe. Uz prednosti koje se tiču direktnog rada s djecom i mladima, stručnjaci prepoznaju i osobne i profesionalne prednosti od primjene metode, jer su iz primjene stvorili poučke i zaključke temeljene na prednostima koje su odgajatelji prepoznali kao osobne uvide proizašle iz provedbe metode. Kao prepoznata prednost može se istaknuti i međusobno povezivanje vršnjaka/članova grupe s obzirom da se ova metoda provodi kroz grupni rad.

Metoda otvara prostor za razgovor i dijeljenje o raznim temama, kao i biranje kreativnih kanala za izražavanje u sklopu aktivnosti predviđenih u ispunjavanju Lifebook radne bilježnice. Na taj način djeca i mladi pronalaze vlastiti način sudjelovanja u procesu kao i osobnog dijeljenja. Dostupne upute i smjernice u vezi izrade životne priče naglašavaju važnost fleksibilnosti u formatu iste, pri čemu osobna životna priča može biti izrađena u obliku kutije uspomena, životne linije, skupina fotografija, pjesma, crteža i drugo (Cook-Cottone i Beck, 2007) te se na taj način djeci i mladima otvara prostor da se izraze na njima najbolje prikladan i prihvatljiv način. Baynes (2008) također naglašava kako u podlozi osobne

životne priče leži upravo njena jedinstvenost i kreativnost, koja odražava unikatnost djetetove priče.

Osim toga, Lifebook odgajateljima može poslužiti kao prilika za intervenciju, upravo zato što se dotiče raznih tema i otvara razgovor o iskustvima kojih se u redovnom radu i svakodnevnim situacijama možda nikada ne bi dotaknuli. Iz navedenog proizlazi još jedna prednost o kojima odgajatelji izvještavaju, a to je korištenje dobivenih informacija u radu s djetetom. Lifebook otvara dijeljenje i rasprave o raznim temama i iskustvima, što je od velikog značaja za odgajatelja koji upoznaje dijete u kontekstu drugačijem od svakodnevnih zbivanja i u sklopu upoznavanja stječe vrijedne informacije za bolje razumijevanje djeteta. Upravo te nove spoznaje mogu biti od velike pomoći i utjecaja na daljnji rad odgajatelja s djetetom. Prepoznato je kako korištenje metode osobne životne priče donosi dobitke i za stručnjaka kao i struku te unaprijeđenje prakse. Bolje poznavanje djeteta i djetetove priče može pomoći u boljem razumijevanju djeteta, a time i donošenjem boljih odluka za njegovu dobrobit (Rose i Philpot, 2005), što je istovremeno usklađeno s načelom participacije u pomagačkom radu, koji podrazumijeva iznošenje vlastitog mišljenja, zanimanje za korisnika, te bolje razumijevanje korisnika (Koller-Trbović i Jeđud, 2005).

Nadalje, stručnjaci su prepoznali kako orijentacija Lifebooka na pozitivne aspekte privlači djecu i mlade na sudjelovanje i dijeljenje. Prebacivanje fokusa na pozitivno značajno utječe na motivaciju djece i mladih zbog odmaka od uobičajenog bavljenja problemima. Osim toga, odgajatelji su prepoznali mogućnost kombinacije Lifebook metode s drugim aktivnostima kao još jednu prednost metode, jer koncept daje prostora za ubacivanje aktivnosti koje nisu predviđene u radnoj bilježnici, a najčešće su to igre koje pozitivno utječu na razinu energije i zainteresiranost djece i mladih.

Prednosti koje su prepoznate kao jačanje djetetovih jakih strana tiču se izgradnje samopouzdanja i samopoštovanja kao i usvajanja pozitivnog pogleda. Ono što su odgajatelji u ovoj fokusnoj grupi prepoznali kao pozitivne utjecaje Lifebook metode na djecu i mlade, Patricia Aust je još u 80-im godinama prošlog stoljeća prepoznala kao potencijal metode osobne životne priče. Zaključila je kako uspješna izrada životne priče može pomoći u unaprjeđenju djetetovog samopoimanja kao i njegovog pogleda na trenutnu situaciju (Cook-Cottone i Beck, 2007).

Kao jedna od prednosti je svakako prepoznavanje stručnjaka da je rad s Lifebook metodom podsjetnik za oslušivanje potreba djece i mladih, kao i usmjerenje na pozitivno u

svakodnevnom radu s njima. Osim toga, doživjeli su sudjelovanje u provedbi metode kao poticaj za osobni rast i podsjetnik za usmjerenje fokusa na pozitivno u životu.

Odgajatelji su međusobno povezivanje članova grupe prepoznali kao značajnu vrijednost koja proizlazi iz grupnog pristupa provedbi Lifebook metode. Kroz rad se javlja međusobna podrška, suradljivost i želja za radom članova grupe, a dijeljenje osobnih iskustava voditelja može poslužiti kao poticaj djeci i mladima na otvaranje i dijeljenje vlastitih iskustava. Istraživanje Hooley suradnika (2016) govori o tome kako su stručnjaci kao najbitniji čimbenik provedbe metode izdvojili pružanje sigurnosti i podrške djetetu u istraživanju vlastite životne priče, stavljajući fokus na odnos između stručnjaka i djeteta. U istraživanju Campbell (2011) stručnjaci su kao prednosti u radu s metodom životne knjige prepoznali bolje razumijevanje djeteta te utjecaj metode na stvaranje pozitivnog svjetonazora i slike o sebi, što su kao prednosti prepoznali i sudionici ovog istraživanja. Važno je uzeti u obzir kako je u kontekstu navedenih stranih istraživanja Lifebook metoda korištena u individualnom pristupu. U slučaju grupnog konteksta provedbe metode, podrška i sigurnost u istraživanju i dijeljenju vlastite priče proizlazi iz prisutnosti ne samo stručnjaka već i ostalih članova grupe.

Drugo istraživačko pitanje vezano je uz to što odgajateljima predstavlja poteškoće u primjeni biografskih tehnika u radu s djecom i mladima u izvanobiteljskoj skrbi. Rezultati ukazuju kako odgajatelji prepoznaju poteškoće u korištenju Lifebook metode, poteškoće vezane uz sadržaj, proces, ali i kroz nužnost povećanja profesionalnih kompetencija da bi što kvalitetnije provodili ovu metodu i radili s djecom i mladima.

Na sadržajnoj razini poteškoće su vezane uz sadržaj radne bilježnice, kao i ostvarenju svrhe zadataka, pri čemu su stručnjaci izvjestili o tome kako su neke aktivnosti i zadatci u Lifebooku za pojedine članove bili zahtjevni odnosno nisu mogli ostvariti svrhu zadatka kako je to zamišljeno i previđeno. Metoda je usmjerena na osnaživanje pozitivnog u mladima no ako je sadržaj zahtjevan svakako je pitanje koju poruku to šalje mladoj osobi ukoliko ne može ispuniti „jednostavne zadatke“ u kojima bi trebala prepoznati vlastite prednosti. Također, postavlja se pitanje može li mlada osoba prepoznati svoje snage i potencijale ukoliko svrha nije u potpunosti ispunjena.

Ono što odgajatelji ističu kao najveće poteškoće vezane uz proces provedbe Lifebook metode jest doticanje traume i pojava snažnih emocionalnih reakcija. Odgajatelji izvještavaju o tome kako, iako je fokus Lifebooka ono pozitivno, zadatci i teme vrlo često u djeci evociraju sjećanja na traumatska iskustva, što je ponekad popraćeno i vrlo snažnim emocionalnim

reakcijama. Takvi događaji zahtijevaju strategiju nošenja od strane odgajatelja odnosno voditelja grupe te su odgajatelji sami pronalazili način nošenja s takvim iskustvima u grupi. Tematika traume u značajnoj mjeri je obuhvaćena u literaturi koja se bavi Lifebook metodom. Gotovo da ne postoji znanstveni ili stručni rad koji baveći se temom Lifebooka, ne spominje i temu trauma, stoga ne čudi što su svi odgajatelji izvijestili kako su imali iskustvo rada s traumom i teškim emocionalnim iskustvima. Uz to, napomenuli su kako je to zasigurno jedna od tema koja bi se tijekom osposobljavanja za provedbu metode trebalo detaljnije obraditi. Uostalom, ako uzmemo u obzir činjenicu kako djeca i mladi u izvanobiteljskoj skrbi nerijetko iza sebe imaju vrlo teška i bolna iskustva, još manje može iznenaditi da se čak i u procesu bavljenja pozitivnim iskustvima, pojave ona negativna.

Značajan aspekt koji se istaknuo u ovoj skupini poteškoća jest zahtjev za povećanjem znanja odgajatelja oko načina nošenja s traumama. Sve navedeno što su odgajatelji istaknuli kao bitno, već je prepoznato i u stručnim te znanstvenim radovima koji se bave temom Lifebook metode. Prema istraživanju Hooley i suradnika iz 2016. godine, stručnjaci također izvještavaju o poteškoćama nošenja s traumama, s obzirom na nedostatak terapijskih kvalifikacija, jer iako Lifebook sam po sebi nije terapijska metoda, neupitno je kako pojava trauma i emocionalnih reakcija zahtijeva primjeren odgovor stručnjaka. Oba istraživanja koja se bave iskustvima stručnjaka u provedbi Lifebook metode (Campbell, 2011 i Hooley i suradnici, 2016) izvještavaju o tome kako rad na osobnoj životnoj priči djece i mladih u izvanobiteljskoj skrbi nosi i opasnost pojave trauma i snažnih emocionalnih reakcija, kao i potrebu stručnjakova nošenja s istim. U istraživanju Campbell (2011) neki stručnjaci čak navode kako zbog mogućnosti ponovne traumatizacije, metoda nije prikladna i korisna za svako dijete i mladu osobu.

Osim toga, kao značajnu poteškoću u procesu provedbe Lifebook metode odgajatelji su istaknuli nejednako sudjelovanje članova. Navedeno je izazov koji se uvijek veže uz grupni rad, jer grupa spaja pojedince različitih karaktera i ponašanja. Odgajatelji su naveli kako su se susreli s izazovom po pitanju balansiranja različitosti članova grupe, koje su se ponajprije ticali razine aktivnosti u proces. Izvijestili su o tome kako su osjetili da je njihov zadatak, a pri tome i određena poteškoća, u procesu provedbe metode kontinuirano osiguravati (pod) jednako sudjelovanje članova, kako glasniji članovi ne bi zasjenili one tiše.

Posljednja poteškoća koju možemo pripisati uvjetima provođenja projekta koji je spojio stručnjake i djecu i mlade iz raznih država, jest međusobno nepoznavanje članova grupe.

Poznavanje odgajatelja i djece i mladih s kojima se provodi metoda već je prepoznato kao pozitivan i olakšavajući čimbenik, stoga ne čudi kako su neki odgajatelji primijetili kako je međusobno nepoznavanje otežalo sam proces rada, kao i ostavilo dojam „laboratorijskih“, uvjeta rada. Jasno je da posao odgajatelja podrazumijeva vrlo dobro međusobno poznavanje te upravo taj čimbenik nosi veliki potencijal za izradu osobne životne priče. Rose (2012) naglašava važnost odgajatelja u životu djeteta te u procesu izrade životne knjige, jer oni najbolje mogu podržati djecu u svemu što može proizaći tijekom rada na životnoj knjizi. Odgajatelj je konstanta u djetetovom životu i osoba koja viđa dijete svaki dan, poznaje ga bolje od većine te može biti osoba najbliža djetetovoj percepciji brižnog roditelja.

Posljednja skupina poteškoća koje su odgajatelji prepoznali tiče se povećanja kompetencija za provedbu metode te obuhvaća ona područja za koja su odgajatelji prepoznali da je potrebno uzeti u obzir pri daljnjoj provedbi metode, gdje postoji prostor za unaprjeđenjem, a tiče se postupaka odgajatelja odnosno voditelja grupe. U tom kontekstu odgajatelji su napomenuli važnost fleksibilnosti u provedbi te prilagodbe potrebama djeci. Već je ranije naglašeno kako se radi o fleksibilnom alatu koji se može integrirati u raznim aspektima rada s djetetom. (Baynes, 2018).

9. Zaključak

Cilj ovoga rada bio je istražiti iskustva odgajatelja u primjeni biografske metode osobne životne priče u radu s djecom i mladima u izvanobiteljskoj skrbi, točnije utvrditi koje prednosti i poteškoće odgajatelji prepoznaju u istome. Prednosti i poteškoće koje su odgajatelji prepoznali u ovom istraživanju vrlo često proizlaze iz konteksta grupnog rada odnosno provedbe Lifebook metode u grupnom kontekstu. Odgajatelji su kao najznačajnije prednosti prepoznali priliku za povezivanje s djetetom, jačanje djetetovih jakih strana kao i pouke i zaključke koji su odnijeli sa sobom nakon provedbe metode, a tiču se njihovog osobnog i profesionalnog unaprjeđenja. U istraživanju je prepoznato kako provedba Lifebook metode pruža priliku za razgovor i dijeljenje, bolje upoznavanje, pozitivan utjecaj na samopouzdanje djece i mladih kao i njihov pogled na svijet, a usto i dobar podsjetnik za odgajatelje da u svakodnevnom radu češće preusmjeravaju fokus na pozitivne aspekte djece i mladih, kao i na praćenje njihovih potreba.

Istraživanje je pokazalo kako su poteškoće koji odgajatelji primjećuju vezane uz sadržaj, proces, kao i potrebu za povećanjem kompetencija odgajatelja za provedbu Lifebook metode. Značajni izazovi o kojima odgajatelji izvještavaju tiču se poteškoća u ostvarivanju svrhe nekih zadataka te balansiranja različitosti članova grupe. Odgajatelji su prepoznali važnost fleksibilnosti i osluškivanja potrebe djece i mladih kao zahtjev koji se stavlja pred voditelja grupe. Vrlo značajan izazov o kojem izvještavaju svi odgajatelji jest doticanje traumatskih iskustava i snažnih emocionalnih reakcija djece i mladih, kao i zahtjeva koji se stavljaju pred odgajatelje u nošenju s takvim situacijama. Iako je već ranije prepoznato kako metoda osobne životne priče nije terapijska metoda, u procesu provedbe one se itekako javljaju stoga je to nešto na što se obavezno treba obratiti pozornost. Ranija istraživanja i radovi autora već su se bavili problemom trauma u kontekstu metode osobne životne priče, a neki su čak izrazili i svoju dilemu u vezi toga može li provedba čak i naštetiti djetetu s obzirom na mogućnost ponovnog proživljavanja traume. Potrebno je stoga provesti daljnja istraživanja kako bi se utvrdila (ne)učinkovitost metode osobne životne priče, kao i potreba za edukacijom stručnjaka koji bi istu metodu provodili.

Metoda osobne životne priče je relativno široko prihvaćena u području rada s djecom i mladima u izvanobiteljskoj skrbi, no unatoč širokoj provedbi u posljednjih nekoliko desetaka godina, potrebno je provesti daljnja istraživanja. Nema dostupnih evaluacija učinkovitosti metode, a istraživanja iskustava su vrlo ograničena. Upravo to je i razlog nastanka ovog rada te provedbe istraživanja. Ovo istraživanje bilo je usmjereno prvenstveno na iskustva odgajatelja, no značajno ograničenje je činjenica kako je projekt Kamp otpornosti spojio djecu i odgajatelje iz raznih država, stoga je kontekst provedbe metode bio značajno drugačiji nego što bi to bio slučaj u domovima gdje se djeca i odgajatelji dobro poznaju. Daljnja istraživanja mogla bi se usmjeriti na provedbu Lifebook metode u dječjim domovima, pri čemu bi metodu provodili matični odgajatelji djece i mladih.

Ovo je prvo istraživanje iskustva u radu s Lifebook metodom u Hrvatskoj koje je objedinilo perspektivu stručnjaka iz pet zemalja s iskustvom provedbe ove metode. Iako se radi o preliminarnim rezultatima koje je potrebno produbiti, rezultati pokazuju kako stručnjaci u radu s Lifebook metodom prepoznaju priliku za povezivanje s djetetom, jačanjem djetetovih jakih strana, kao i za vlastitim osobnim i profesionalnim unaprjeđenjem. Uz to, stručnjaci su u iskustvu s Lifebook metodom prepoznali izazove u nošenju sa zahtjevima grupe, naročito s negativnim iskustvima i snažnim emocionalnim reakcijama djece i mladih, kao važnost prepoznavanja potreba djece i mladih te odgovorom na njih fleksibilnošću u provedbi metode.

10. Popis literature:

- 1) Ajduković, M., Kregar Orešković, K., Laklija, M. (2007): Značaj teorije privrženosti za konceptualizaciju javne skrbi za djecu, *Ljetopis socijalnog rada*, 14 (1), 93-118.
- 2) Bartoluci, M. (2014): Smještaj djece izvan obitelji u Republici Hrvatskoj i Smjernice za alternativnu skrb UNICEF-a, *Pravnik*, 47(1), 53-71.
- 3) Baynes, P. (2008): Untold stories; A discussion of life story work, *Adoption & Fostering*, 32 (2), 43-49.
- 4) Braun, V., Clarke, V. (2006): Using Thematic Analysis in Psychology, *Qualitative Research in Psychology* 3(2), 77-101.
- 5) Campbell, J. (2011): Lifebooks: Effective tool in the Adoption and Foster Care Systems or Not?, Wittenberg University.
- 6) Cook-Cottone, C., Beck M. (2007): A Model for Life-Story Work: Facilitating then Construction of Personal Narrative for Foster Children, *Child and Adolescent Mental Health*, 12 (4), 193–195.
- 7) Golding, K. (2010): Multi-agency and specialist working to meet the mental health needs of children in care and adopted, *Clinical Child Psychology and Psychiatry*, 15(4) 573–587.
- 8) Holman, D. (1998): The Fatherbook: A Document for Therapeutic Work with Father-Absent Early Adolescent Boys, *Child and Adolescent Social Work Journal*, 15 (2), 101-115.
- 9) Hooley, K., Stokes, L., Combes, H. (2016): Life story work with looked after and adopted children: how professional training and experience determine perceptions of its value, *Adoption & Fostering*, 40(3), 219–233.
- 10) Howard, J. (2010): Putting The Pieces Together: Healing Through Lifebook Work, Evan B. Donaldson Adoption Institute.
- 11) Koller-Trbović, N., Jeđud, I. (2005); Intervju u socijalnopedagoškom intervjuiranju. U: Koller-Trbović, N., Žižak, A. (ur.): *Participacija korisnika u procesu procjene potreba i planiranja intervencija: socijalnopedagoški pristup*. Sveučilište u Zagrebu. Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet. 41-63.
- 12) Koller-Trbović, N., Miroslavljević, A., Jeđud Borić, I. (2010): Procjena potreba djece i mladih s problemima u ponašanju – konceptualne i metodičke odrednice. Ured UNICEF-a za Hrvatsku.

- 13) Korsmo, J., Baker-Sennett J., Nicholas, T. (2009): Learning Through Life Books: Teaching Human Growth and Development in an Emotionally Rich Community Context, *International Journal of Teaching and Learning in Higher Education*, 21(3), 382-389.
- 14) Lacey, A., Luff, D. (2007): *Qualitative Research Analysis*, Yorkshire & the Humber: NIHR RDS for the East Midlands.
- 15) McAdams, D. (1995): What Do We Know When We Know a Person?, *Journal of Personality* 63(3), 366-396.
- 16) McAdams, D. (2001): The Psychology of Life Stories, *Review of General Psychology*, 5(2), 100-122.
- 17) O'Malley, B. (2004): *Adoption LifeBooks: Do's and Don'ts*, New Jersey: Adoption Publishing Company.
- 18) Obiteljski zakon (2015). *Narodne novine*, 103/15.
- 19) Pasupathi, M., Mansour, E., Brubaker J.R. (2007): Developing a Life Story: Constructing Relations between Self and Experience in Autobiographical Narratives, *Human Development*, 50(1); 85–110.
- 20) Poldervaart-Pavic, M. (2011): *Lifebook: Moj život u knjizi - Priručnik za trenere*.
- 21) Radina, A. (2016): Izdvajanje djeteta iz obitelji u praksi Europskog suda za ljudska prava, *Godišnjak Akademije pravnih znanosti Hrvatske*, 7(1), 93-116.
- 22) Ratkajec Gašević, G. (2018): *Interni materijal s predavanja*, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet, Zagreb.
- 23) Rose, R. (2012): *Life Story Therapy with Traumatized Children*, London i Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers.
- 24) Rose, R., Philpot, T. (2005): *The Child's Own Story; Life Story Work with Traumatized Children*, London i Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers.
- 25) Shotton, G. (2010): Telling different stories The experience of foster/adoptive carers in carrying out collaborative memory work with children, *Adoption & Fostering*, 34(4), 61-68.
- 26) Shotton, G. (2013): 'Remember when. . .':exploring the experiences of looked after children and their carers in engaging in collaborative reminiscence, *Adoption & Fostering*, 37(4), 352–367.
- 27) Sovar, I. (2014): Institucionalizacija i deinstitucionalizacija ustanova za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi, *Ljetopis socijalnog rada*, 22 (2), 311-332.
- 28) Škorić, J. (2017): Problem rasizma i njegove implikacije na socijalni rad, *Ljetopis socijalnog rada*, 24 (3), 415-436.

- 29) Velmejka, L., Sabolić, T. (2015): Potencijali domova za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi iz perspektive odgajatelja, *Kriminologija i socijalna integracija*, 23(1), 72-98.
- 30) Watson, D., Latter, S., Bellew, R. (2015): Adopters' views on their children's life story books, *Adoption & Fostering*, 39 (2), 119-134.
- 31) Willis, R., Holland, S. (2009): Life story work Reflections on the experience by looked after young people, *Adoption & Fostering*, 33(4), 44-52.
- 32) Žižak, A., Ratkajec, G., Nikolić, B., Maurović, I., Miroslavljević, A. (2010): Jake strane djece i mladih, korisnika institucionalnog tretmana, *Odgajne znanosti* 12(1), 7-28.
- 33) Žižak, A., Tasić, D., Koller-Trbović, N. (1996): Odgajatelji: Kontinuitet i promjena, *Kriminologija i socijalna integracija*, 4(2), 103-119.